

ונהדרים, מעשה ידי אמן יהודי בעל שם שחי במזרח אירופה והותקן והובא במיוחד לאותו בית הכנסת. ועוד מוסיף רבי שמעון דברי אגדה כדי להוסיף ולפאר ולהדר את אותה היצירה הנעלה של הארון שאותו האמן יוצרו ומקימו היה סג' נהור מלידה, ועם כל זאת הוציא מתחת ידו בסכין הכיס שלו דבר כה מתוקן ומושלם. ארון קודש זה מתנשא בקיר הדרומי של בית הכנסת, הפונה כלפי ירושלים הקדושה. כידוע פונים אנשי צפת ותושבי הגליל אשר חבל ארצם משתרע בצפונה של ארץ הקודש בתפילתם לצד דרום, כנגד ירושלים עיר הקודש והמקדש, שבדרום הארץ. משני עברי אותו ארון קודש מימינו ומשמאלו מפארים את הקיר שני ציורי שמן, האחד הוא הכותל המערבי והאחר קבר רחל אמנו ע"ה. וכדברי רבי שמשון אותו ארון הקודש הוא עדות לפארה ולהדרה של צפת, ואם כי לא מתקופת זוהרה של צפת הנהו, עת אשר התהלך בתוכה אותו האר"י שבחבורה שהיה כעין האדמו"ר ז"ל וזהו והדרה של העיר היה, והבית יוסף שימש כרבה של העיר. אלשיך הקדוש המגיד משרים שלה. ורבינו רבי שלמה אלקבץ חזן בית הכנסת של העיר, ובעל מדרש שמואל השמש ושליח הבית דין. מוסיף ומספר רבי שמשון היתה זו תקופה אשר בה היו המלאכים מתהלכים עלי אדמות. ובקשר לארון הקודש מוסיף עוד רבי שמשון שהוא מושך אליו הרבה תיירים, שבאים לראות את הפלא הגדול. וכן נפוצו צילומיו בכל העולם היהודי באלפי העתקים.

לפני שנים המה בית כנסת זה מרוב מתפללים, ושערינו לעולם לא היו נסגרים במשך כל שעות היממה מרוב מגיינים שבאו לתוכו להתפלל את תפילותיהם. מעלות השחר ונץ החמה עד סמוך לחצות היום התפללו בו תפילת שחרית. ובעונותינו הרבים נתדלדלה העיר וכיום בקושי מתלקט ומתאסף לתוכו מניין קשישים כדי לקיים בו מניין בימות החול. ובלי שום ספק הרבה יש להודות לפעילותו הרבה בשמירת אותו מקדש מעט זה. הוא נשמר הודות לאותו איש נפלא, רבי שמשון וואביק, אשר שמר על אותה הגחלת שח"ו לא תכבה, ואחרת היה גורלו של מקום קדוש זה כגורלם של הרבה מבתי הכנסת של צפת, שנחרבו ונעזבו ונשארו ללא שומר ומקפיד על בדק ביתם.

רבי שמשון וואביק היה מוכר כ"מטראולוג" בדוק ומנוסה של צפת. ועוד מראשית השנה עם הופעת לוח השנה החדש כבר ידע לקבוע מראש אם תהיה השנה החדשה הזו אשר בשער שנה גשומה או שחונה. אם ירדו גשמים בשפע או ח"ו תהיה שנת בצורת. הוא היה יכול לקבוע זה על ידי סימנים שונים. למשל אם ראש חודש פלוני יחול ביום זה בשבוע על פי ראשי תיבות של פסוקים מפרשיות התורה ידע לקרוא מראש שהחורף יהיה קר ושלג וקור גדול יהיה אז. ויג"ש (לפנים ומאחור): ו. יהיה. ג'. שבט שלג. גדול. יהיה. וקור. הוא שימש אותו המוסד או יותר נכון את אותו המושג הנקרא בפי העם "זקני צפת". ואם נמשכו בארץ ימי חמסין קשים יתר על המידה היו מוסרים בשם "זקני צפת", כלומר בשמו, שזה שבעים שנה לא היו כחמסינים האלה בארץ. והוא הדין לגבי ימי גשם או רוחות עזות, אשר היו גורמים לנזקים רבים. שוב היתה מופיעה ידיעה בעיתונות בשם "זקני צפת" שזה כיובל שנים לא פקדו רוחות או גשמים כאלה את הארץ. מבחינה זו הוא דמה לאותה אימרה באידיש 'שחט מיר דיא גענץ' (אימרה שכוונתה להוכיח

היתה מקבלת את פניך אותה המודעה הכתובה באותיות קידוש לבנה מעשה ידיו של רבי שמשון ונתונה היתה במסגרת זכויות וזה לשונה "ולא יראה את פני ד' ריקם. איש כמתנת ידו כברכת ד' אלקיך אשר נתן לך" "תביא בית ד' אלוך". ושתי כפות ידיים, אשר האצבע בהן בולטת ומצביעה ומראה לעבר שתי קופות ברזל התלויות משני עברי הכתובת. מכוונת היא הכתובת אל באי בית הכנסת, ביחוד לתיירים לבל יראו פניהם ריקם. כיון שהחזקת בית הכנסת ובדק הבית עולים בדמים תרתי משמע, והכסף מניין יבוא?

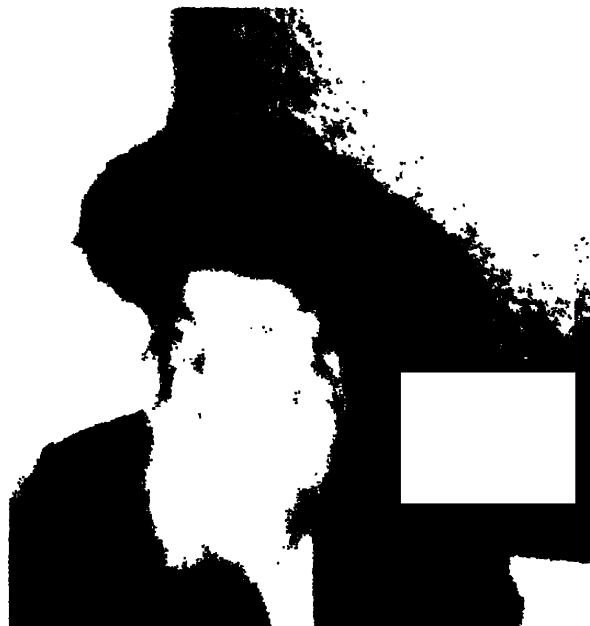
במעשהו זה, בהצבת אותו השלט היה מזכיר לי את הסיפור המסופר על אודות חכמי חלם ועל השמש של בית הכנסת שלהם. השמש דאג לסמן את כל חפצי בית הכנסת וכל כליו בסימנים מיוחדים. וגם על אותו התנור רחב המידות אשר בשם "ההריבה" היה נקרא. ונבנתה אותה "ההריבה" אבני גזית גדולות למען שתשמור על חומה. מבנה אותה ההריבה היה חידוש גדול בשעתו בעיר חלם. על כן הזדרז אותו שמש זריז ונאמן וכתב אף על קיר התנור באותיות קידוש לבנה מחשש גניבה שזה התנור שייך לבית הכנסת הגדול של ק"ק חלם. כן היה גם רבי שמשון וואביק. הוא שמר על נכסי בית הכנסת, על ספריו ועל כלי הקודש שלו הנדירים. על אלה שמר מכל משמר ולא היה מוציאם אלא לעיתים רחוקות לרגל יומי דפגרא, ובפרט בעת הכתרת הרב ממלא מקומו של הרב קודמו ובייחוד שהיה זה קרוב משפחתו.

אותם כלי קודש כללו כתרים נדירים לספרי תורה, דימוני כסף וטסי כסף. בכל אלה נהגו לקשט את הבימה שקוראים לה בצפת "הבעלעמור", בעת אשר אחד משושלת רבניה ומצאצאיה התקבל בה כממלא מקומו של אחד מן המשפחה, אשר הלך לעולמו. היו עושים לו כעין "הכתרה" וחותרים על "הקונצס" (כעין כתב התחייבות). וזה כבר קרוב למאה וחמישים שנה משמשים בקודש בתוככי צפת צאצאי אותה משפחה, החל מרבי שמואל הלר זצ"ל עד ימינו אנו.

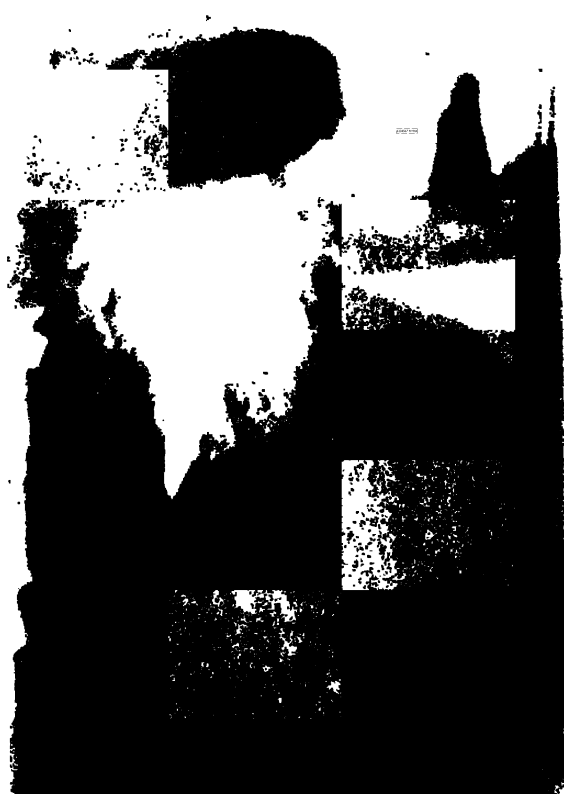
בית כנסת זה, אשר רבי שמשון וואביק שימש בו בקודש, נחשב לאחד האתרים ההיסטוריים. הוא מושך אליו הרבה מבקרים ותיירים. הוא ניבנה באותה חלקת שדה אשר היה תחילה שדה תפוחין, וכעדוותו של רבי שמשון, היה יוצא לכאן האר"י הקדוש בליוויית גוריו לקבל כאן את השבת. ומכאן שמו של אותו בית הכנסת, "חקל תפוחין". בית כנסת עתיק זה שוקם אחר הרעש, לפי שאז נחרב ברובו ורק חלקים נותרו ממנו. אותו כוך פנימי רחב הידיים נשאר בשלימותו, וכן אותה "ההריבה" העתיקה אשר קיימת עד היום הזה. עדיין היא פעילה בימות החורף ורבים באים להתחמם לאישה בימי החורף הקרים של צפת ע"ה.ק. ואותו כוך שנותר לפליטה משמש אף הוא עד היום כאולם השמחות שעל יד בית הכנסת. בו עורכים את סעודות המצוה ובפרט את הסעודה השלישית. וכן נשמר בכוח זה "כיסא אליהו" המפואר, אשר משמש עד היום לכיסא לבריתות, אשר נערכים בין כותלי בית הכנסת. בתוכו פנימה בולט אותו בית הכנסת בצורתו הארכיטקטונית ובעמודיו הגבוהים והעבים, אשר ביניהם מתרוממת אותה בימת בית הכנסת המכונה "הבעלעמור", אשר גובהה מגיע כמעט עד לכיפת הבית. עולים אליה בהרבה מדיירות כמקובל בהרבה מבתי כנסיותיה של צפת. מרשים מאוד הוא ארון הקודש, העשוי כולו מחיטובי עץ נפלאים

ר' נתן ברסקי ז"ל

ר' משה בורשטיין מנאמני מירון הראשונים במעלה

ר' נחמן אנשין ז"ל

הרב יצחק אלחנן ספקטור ז"ל

ר' יחיאל גרינוולד ז"ל

ר' דוד שכטר ז"ל, מוותיקי נאמני מירון

ר' יעקב מאיר בר' דוד שכטר ז"ל

ר' יעקלה תפלינסקי ז"ל

על דבר שבמציאות נחשב למיעוט שבמיעוט ומשתמשים בה להוכיח דוקא על ההיפך על כמות גדולה בלשון סגי נהור). הוא היה "קדיש זאגער", כלומר אומר קדיש על פי הזמנה. והיה נושא בזכרונו את ימי האזכרה של רבים מיהודי צפת. וכאשר היה מזכיר לקרובים על יום זיכרון שחל בקרוב, היה הוא זוכה במתן בסתר מצידם על הסכמתו לומר את הקדיש ושמירת יום הזיכרון שלהם. והוא נשאל פעם מפי אחד הקליינטים שלו, מי חייב כאן לתת את התיקון לעילוי נשמת הנפטר אומר הקדיש השכיר, או בעל הארציט? כבר הזכרנו שעם דילדול הישוב בצפת היה רבי שמשון טורח רבות לארגן מניין בבית הכנסת. אבל כאשר הזדמנו ביום אחד כמה ימי זכרון ו"החייבים" התכנסו לבית הכנסת לאמירת קדיש, היה פוסק עליהם את פסוקו שנלקח מן המקורות "תפילות אבות תיקנו", כלומר שבזכות פטירתם של האבות מתכנס מניין מתפללים בבית הכנסת, ומתקיימת בו התפילה.

רבי שמשון היה מתגורר סמוך לבית הכנסת של האר"י הקדוש, בחצר סגורה שהיתה יחידה במינה. מבני החצר פנימה היו מוקפים אכסדרות. מסביב היו שפות האכסדרות הללו מוקפות בכל מיני פחים וכלים ישנים, ביניהם קומקומים בעלי פיות ארוכים. ובאותם הכלים הישנים אשר מילאום עפר היו שתולים וזרועים כל מיני ציצים ופרחים ריחניים. בלטה שם במיוחד אותה השושנה הדמשקאית, המפיצה ריח ניחוח ואותם שיחי היסמין המפיקים ריח והמטפסים אל על.

אותם הפרחים והמטפסים הוסיפו חן לאותה חצר עתיקה. בחדריהם שבמבנה הרעוע החזיקו בית-מלון בזעיר אנפין, שעמד תחת פיקוחה של אשתו הכבודה. זו התייחסה על משפחת ברנזון הוותיקה והידועה בצפת. וכל אורח אשר נטה שם ללון היה מתכבד על ידה בבואו להתארח שם בכוס תה ממותק ומהביל. אותה כוס תה ניתנה לו חינם אין כסף. התכוונו בזאת בעלי בית המלון, רבי שמשון וזוגתו, לקיים מצוות הכנסת אורחים אשר אדם אוכל פירותיה של אותה המצוה בעולם הזה, והקרן קיימת לו לעולם הבא.

גם אני אהבתי להתארח אצלם באותו מלון חסר הכוכבים, אבל מודף בריחות טובים ומוכתר בשבחים ובשם טוב. נהגתי להתארח שם לרגל עבודתי בסוכנות היהודית במחלקת ההתיישבות. לרוב הייתי מתאכסן בביתו של ידידי רבי יצחק משה זילבר ז"ל. וכאשר הוא וזוגתו עקרו לעת זקנתם המופלגת לבית אבות, בחרתי לי את מלונו של רבי שמשון וואביק, וזאת למרות זכותי מטעם עבודתי להתארח על חשבון מקום העבודה כרצוני בכל אחד מן המלונות המפוארים של צפת. לא עשיתי זאת אלא ביכרתי את המלון של רבי שמשון, כל זאת לא בגלל אותה כוס התה אשר ניתנה שם בחינם. אלא שהיתה מזומנת לו שם חווייה גדולה ומיוחדת להתארח שם, כיוון שיכולתי לדלות שם הרבה ידיעות וסיפורים נפלאים מעברה של צפת, שרבי שמשון היה מומחה גדול לספר כל זאת במתק לשון. הוא היה מרבה לספר על קדושי עליון אשר טמונים בבית החיים של צפת, שציוניהם המלבינים הם חלק מנופה של צפת. סיפורים עליהם והדרכה להגיע אליהם היה כל ילד בצפת יכול לספר ולהצביע על מקום מנוחתם.

מה שאין כן כאשר היה מדובר על אודות אותם הצדיקים, בפרט אלה השלושה אשר אחד מהם היה קברו של "לייבעלע בעל היסורים", שעבר הרבה יסורים בחייו, ולפני מותו הכריז

שכל מי שיבוא להתפלל על קברו יזכה שתפילתו תתקבל לרצון בפני אדון כל. כמו כן ידע לציין באותו בית החיים את קברו של רבי ישראל הבעל שם טוב. וכאשר שאלתיו: היתכן? הרי גלוי וידוע שרבי ישראל בעל שם טוב זי"ע נפטר ונקבר בעירו מזיבוז' שבאוקראינה, היה עונה על כך: בניי-באיי מה? איזו שאלה? נכון הוא הסתלק לעולמו במזיבוז' אבל את גופו הטהור העבירו מלאכים לקבורה בצפת, ואותו גוש עפר הקרוב לצינונו של האר"י הקדוש הוא מקום קבורתו. רק הציון מעל קבורתו נעדר, וזה כנראה היה רצונו שלא יציבו לו שום ציון במקום. בשנים האחרונות מציינים על אבן מצבה אשר רשום עליה: רבי ישראל בן שרה בעש"ט, כמקום קבורתו של הבעש"ט זי"ע. וכמו כן ידע להצביע על מקום קבורה נוסף, שאף הוא עומד ללא מצבה וציון. הוא מיוחס לאותו צדיק יסוד עולם רבי ישראל מריזין אשר נפטר באור ליום ג' בחשוון ומלאכים העבירוהו באותו לילה בצורת גוש שלהבת אש, מסדיגורה עירו לקבורה בצפת סמוך לקברו של האר"י. וגם כאן רק גוש עפר מציינ את המקום, וגם הוא מאותו הטעם כב"קברו" של הבעש"ט עומד הוא ללא ציון. ורק יחידי סגולה יודעים לציין את המקום. ולאמת את דבריו מביא הוא לו כתנא דמסייע את רבי משה לייב ז"ל ראש החברה קדישא של צפת בימי הגאון רבי שמואל הלר זצ"ל. אותו רבי משה לייב מי שהיה סבו של רבי סאלים מנדיל מטבריה ע"ה העיד על עצמו שהוא ריה זה אשר נקרא בחשכת הלילה באור ליום ג' בחשוון על ידי קול מסתורי לקום ולרדת לבית החיים ולטפל בקבורתו וזה לאחר שאותו הקול נשנה לו וכאשר נקרא בשלישית כבר לא היתה לו שום ברירה ונאלץ לרדת ולטפל בקבורתו. מעשה זה מביא גם אותו צדיק רבי משה קליערס רבה המהולל של טבריה בכתביו. עוד רבים המעשים אשר שמעתי מפיו, אבל תקצר היריעה בפרט לספר על אודות כוסו של אליהו אשר היתה ברשותו וקיבלה בירושה מאבותיו. והיתה הכוס מיוחסת ככוסו של רבי מאירל מפרמישלאן זצ"ל ונאלץ במלחמת העולם הראשונה בעת אשר שרר בארץ רעב נורא למוכרה עבור חופן בורגול כדי להשביע את נפשות ביתו הרעבים. כזה היה רבי שמשון וואביק זכר צדיק לברכה וחבל על דאבדין ולא משתכחין.

ר' חיים שפר ז"ל איש טבריה

רבי חיים שפר יליד טבריה היה. נולד בה בשנת תרנ"ב לאביו רבי משה לייב שפר בן ר' יוסף מרדכי. מוצאו היה מן העיר ישיה שבפולין. אמו של רבי חיים היתה אשה נכבדה מאוד. שמה היה שרה דבורה פרידמן בת רבי חיים מקארלין, ומכאן דביקותם בחסידות קארלין. התחתן בגיל צעיר בהיותו בן ט"ז שנים עם נכדתו של רבי יהושע ביין, בת חתנו רבי אברהם מילגרום, שבא לצפת מווארשא. רבי יהושע ביין היה מחדש היישוב היהודי במירון, בהקימו שם מרכז קהילתי בצורת חצר מבוצרת וסגורה, ובה כל המוסדות אשר קהילה מסודרת צריכה להם.

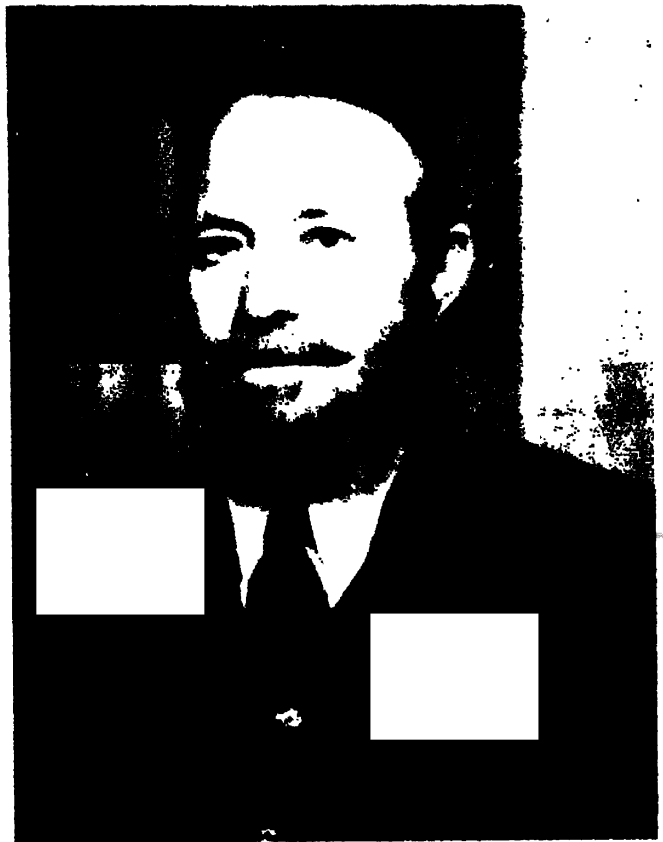
רבי חיים, אשר התחתן עם בת צפת, עבר לגור בצפת, על יד חותנו. זה הבטיח לו כמה שנים "קסט". נכנס ללמוד בישיבתו של הריידב"ז בצפת, אותה ישיבה שהקים בה אותו גאון אדיר "סיני ועוקר הרים".

כאמתלא להאשימו בהשתייכות לקבוצת "נילי". בסופו של דבר נאסרה כל משפחתו לחקירה. והכל ידעו שחקירה של הטורקים היא דבר איום, ורק היריהור על כך היה תיכף מעביר צמרמורת בבריות. חסן בק תיכנן לשולחם לדמשק לחקירות, אבל "רבות מחשבות בלב איש ועצת ד' היא תקום". האנגלים הקדימו להיכנס לטבריה, ומשפחת רבי חיים ניצלה.

עם כניסת האנגלים פתח לו רבי חיים תחנת מוניות לכל חלקי הארץ, ואף לסוריה וללבנון. תחנת המוניות הפכה במשך הזמן לתחנת אוטובוסים. הוקם קואופרטיב של שותפים בשם "חברת הכינרת" ואף לי זכורה עדיין אותה "הטרנטה" הישנה, אשר היתה מוטלת הפוכה על צידה כאבן שאין לה הופכין לצד חומת העיר העתיקה של טבריה ועדיין היה צמוד לציד ה"אוטובוס" גלגל אחד מארבעת גלגלי העץ אשר חישוקי גומי היו מקיפים אותם. והשלט עם הכתובת "חברת הכינרת" עדיין היה רישומו ניכר. ולבסוף כאשר נוסדה חברת "אגד" הם הציעו לו לעבור לאגד, ולמכור להם את הזיכיון שלו. וכן עשה. מיד נתקבל כעובד בכיר בחברת "אגד". כמנהלו של הסניף שבטבריה. עבד שם ארבעים ושלוש שנים עד שיצא לגימלאות. כאיש טבריה, ובפרט כאחד שנכנס למשפחתו של רבי יהושע ביין איש מירון, היו קשריו למירון מאוד הדוקים. משחר ילדותו היה בא להשתתף בהילולות של רשב"י, ובשנה האחרונה לימי חייו התפאר שזו כבר ההילולא השמונים ושבע שהוא משתתף בה. לא החסיר אף שנה לבוא עם קבוצת אנשי "מעלה" מטבריה, להצטרף לתפילת יום הכיפורים, אשר ערך שם השוחט הזקן מראש פינה.

הוא היה מספר על הרבה ניסים שקרו לו שם, בעת שהיה בא מטבריה למירון בימי חירום, בעת אשר השתוללו כנופיות מרצחים בדרכים. אף על פי כן היה מרכז סביבו מניין מצומצם אשר שמו נפשם בכפם והעפילו למירון במסירות נפש. ועל התפילה של יום הכיפורים במקום קדוש זה לא אבה לוותר. פעם בשבתם שם מניין מצומצם בתוך מערת התפילה כאשר שערי החצר נעולים התפרצה כנופיית מרצחים לחצר. בראות המתפללים שנמצאים הם בסכנה גדולה, כל המניין מצא מקלט בתוך הבור העמוק לאגירת מי הגשמים. הכנופיה התפרצה פנימה וכאשר לא מצאו איש במקום לא עלה בדעתם שקבוצת המתפללים מסתתרת בתוך הבור. הסתלקו מן המקום בבושת פנים ואת כל כעסם שפכו על העצים והאבנים. קרעו ספרי קודש ושברו את כל אשר פגשו בדרכם.

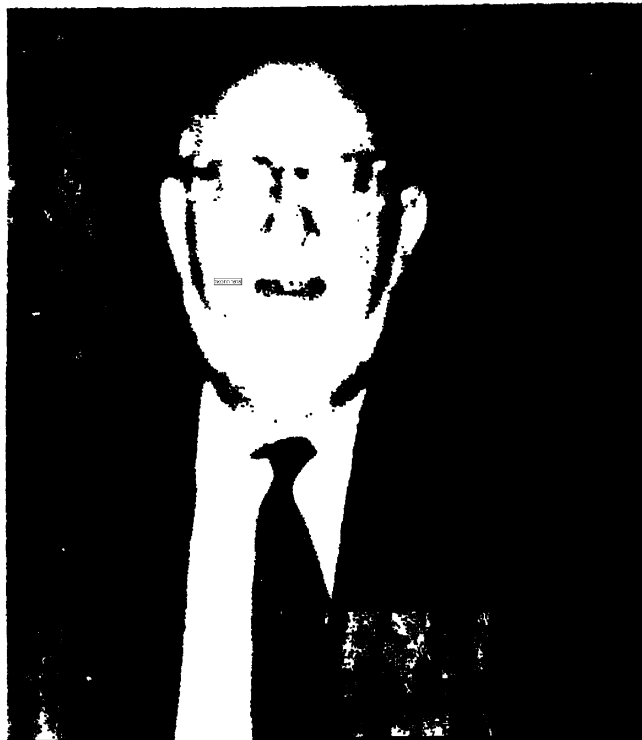
לעת זקנתו המפולגת עבר להתגורר ליד בניו בבני־ברק. מספר שנים גר שם. ואף מבני ברק לא פסק מלבוא למירון לימי ההילולות בל"ג בעומר ובז' באדר, וכן לתפילת יום הכיפורים. בליל ל"ג בעומר היה מטפח ומארגן בעזרת בניו את העלייה בחצות הלילה לקברו של רבי יוחנן הסנדלר, והם שומרים על המסורת של העלייה למקום. במיוחד בולטים שני בניו רבי אלעזר ובנו הצעיר אברהם שהוא כיום איש ירושלים ומפורסם כרקדן. הוא שמפזם שירי בר יוחאי בכל ההילולות. הוא בא לשם ובידו מקלו של חותנו, רבי הרשיל שמש ז"ל מצפת. אותו מקל עתיק יומין, בו הוא מחזיק כמזכרת ומביאו לכל הילולא. רבי חיים שפר נפטר בשיבה טובה. עבר את גיל התשעים שלו והשאיר אחריו דור ישרים יבורך. הוא נפטר בערב שבת קודש כ"ו שבט תשמ"ב. והובא למנוחתו לעירו טבריה בו ביום.

ר' חיים שפר, איש טבריה

לאחר שישב שנים בצפת חזר עם משפחתו לטבריה עירו. פתח לו שם חנות מכולת והתפרנס בדוחק. נזקק לחפש לו פרנסת עזר. לפיכך נכנס בשותפות עם ערבי טברייני בשם אברהם סמאך. הם רכשו בשותפות סירת מפרשים והיו מובילים בה בים בין צמח לטבריה את חייליו של חסן בק, המפקד הטורקי. וכן היו מובילים תבואות לטחנת הקמח של סמך לטחינה בעבור תושבי טבריה.

בני משפחתו של רבי חיים שפר היו נתינים עות'מאניים. ובימים ההם פרצה מלחמת העולם הראשונה. אף ממשלת הסולטאן מטורקיה, אשר ארץ ישראל היתה נחשבת אז כחלק מן האימפריה שלה, הסתבכה במלחמה זו. היא הורתה לגייס לצבאה בקצב רב את נתיני ממלכתה להשתתף במלחמה זו. כל אזרח מגיל שש עשרה ועד גיל שישים וחמש נקרא להתייצב לשירות. אף את חיים עמדו לגייס, אלא שאמו שרה דבורה הקדימה רפואה למכה. היא שיחדה את חסן־בק באותם ארבעה אדרכמוני הזהב אשר היו תפורים בקיפולי שמלתה. מקורם של אדרכמוני הזהב היו מבית אביה. אביה נתן לה אותם לפני עלייתה לארץ הקודש, כדמי שליחות מצוה. וכעת בא תורם של האדרכמונים לשמש פדיון בנה מידיה של הרשות. אבל ליתר זהירות גם השיגו בעבורו פאספורט אוסטרי, ונתינים זרים לא הצטרפו לשרת. אוסטריה היתה בת בריתה של טורקיה. צעד זה עורר את זעמו של הטורקי חסן בק. הוא התנכל לו והציק לו. הוא בא עליו בעלילות שווא והאשימו בריגול, כאחד מבני קבוצתם של אהרון ושרה אהרונסון. שרה אהרונסון בבואה לטבריה היתה רגילה להתאכסן בבית הוריו, שהחזיקו בביתם מעין בית מלון. וזה גרם ושימש לחסן בק

ר' אליעזר ליפא לביאזכירוביץ חשב משרד הדתות

זוגתו המיוחסת מרת טילה שפר נפטרה בכ"ד שבט תשמ"ה ומנוחתה לידו בטבריה. ת.נ.צ.ב.ה.

רבי אליעזר ליפא לביאזכירוביץ ז"ל

רבי אליעזר ליפא לביאזכירוביץ ז"ל היה ליד העיר סלבקוב שבפולניה. נולד בי"א חשון תרנ"ח לאביו ר' יצחק אהרן יזכירוביץ ז"ל.

הוא היה גין ונכד לר' אהרון בורשטיין מחסידי החוזה מלובלין. משפחתו היתה קשורה כמעט עם כל חצרות בתי האדמ"ורים החסידים שבפולניה ובגליציה. איש חסיד היה, ומחונן על ברכי החסידות. ביחוד היה מקורב לאדמו"ר הצדיק מקומרנו זצ"ל, שהיה קרוב אליו על ידי חצר פינצב. התחנך בישיבות חסידיות בסוסנוביץ ובסוכאצ'וב. שם קנה הרבה תורה וחסידות. וכן היה מקורב לרב ר' שלמה שטנצל ואל הרב ר' אריה לייב פרומר זצ"ל.

בהיותו כבן עשרים נשא לאשה את מרת אתל בת ר' מנחם מלינסקי, יהודי חשוב מכובד ומעורב עם הבריות. עם בת טובים זו התחתן וזכה להקים עמה דור ישרים יבורך.

ר' אליעזר ליפא זה, החסיד המופלג בתורה, היה גם מחשובי עסקני ה"מזרחי" בפולין. וכן היה הוא פעיל לטובת הקרנות הציוניות, קרן הקימת וקרן היסוד. היה ממייסדי קופות גמילות חסדים בעירו וחבר בהרבה חברות צדקה וחסד. סלבקוב היתה ידועה ומפורסמת בקרב הנוער הציוני הדתי. שבעיר זו הקימו "קיבוץ הכשרה" אשר בו הכשירו את עצמם והתמחו הרבה חלוצים דתיים לחיי תורה ועבודה. ועל כך נשאר רישומה של העיר סלבקוב בהיסטוריה של תנועת תורה ועבודה, כעיר אשר שימשה כעין ערש לחלוצי התנועה.

בשנת תרצ"ד עלה ר' אליעזר ליפא לארץ ישראל משאת נפשו. התקבל לעבודה כמנהל האדמיניסטרטיבי של ועד הקהילה העברית בעיר הראשונה תל-אביב. הכניס סדרים חדשים בהנהלת הוועד, וכמו כן הכניס שיפורים ניכרים במוסדות הקהילה ובתנאי המקוואות ובתי המרחץ שבעיר, שעד אז היו בשפל המדרגה. כן עבד גם כגזבר מחלקת המיסים בעיריית תל-אביב. לפי שהתמחה מאוד במקצוע זה, ורבים רצו את קרבתו.

עם קום המדינה לקחו הרב מימון, אז הרב יהודה לייב הכוהן פישמן ז"ל, שהיה שר הדתות הראשון במדינת ישראל ומינה אותו כגזבר משרד הדתות. אף הטיל על שכמו עוד תפקיד בכיר, בניהול המחלקה למקומות הקדושים שעל יד משרד הדתות.

רבי אליעזר ליפא היה עסקן ציבורי מלידה. בשבתו בתל-אביב עשה רבות להקמת מוסדות דתיים בעיר. ויחד עם כל אלה המשיך להיות פעיל בתנועתו, תנועת המזרחי, ונחשב כאחד מעסקניה הראשונים במעלה. וכאשר משרד הדתות עבר לירושלים, עקר אף הוא את דירתו לשם, וקבע את משכנו בירושלים ע"ה"ק. גם כאן לא הפסיק את פעילותו הציבורית. הקים מקווה טהרה בשכונת בקעה וכן בית כנסת לחסידים על שם הבעש"ט. היה איש הספר והעט. השתתף באופן קבוע בכתביעת שונים, "הצופה", "נתיבה" וכן היה כתב קבוע בעתון

"המודיע" שבו היה לו מדור קבוע: "לקט לפרשת השבוע" לקט בעיקר חסידי מתורת החסידות.

את צאצאיו חנך ברוחו שלו. בנו אלכסנדר ובתו זהבה ז"ל אשת ר' משה שינבויס, הניה אשת ר' שמחה שקלרציק, טובה אשת ר' אלימלך רוט קיבלו כולם חינוך דתי ברוח המזרחי ונהיו כולם עסקנים מסורים. ביחוד הצטיינה הבת זהבה, שאת חינוכה קיבלה במסגרת מוסדות התנועה. היתה עסקנית מסורה בהרבה מוסדות חינוניים וממלכתיים כאחד. כמעט לא היה מוסד או תנועה הקשורה ישירות בעלייה, הצלה, מוסדות קליטה שלא תיקח חלק בהם. פעילה היתה בארגון "הבריחה" ופעילה במחנות "שארית הפליטה" באירופה אחר שיחזרה. שימשה גם כמזכירה ראשית בלשכת הקונגרס הציוני בבזל. בכל אירגון שהשתתפה בו הראתה את כושרה האירגוני ואת נסיונה המינהלי הרב. ואשה רבת פעלים זו ניסתה ר"ל באסון הכבד שקרה במטוס של חברת "אל-על". היתה אף היא בין חמישים ושמנה מנוסעי המטוס של "אל-על" שהופל על ידי זדים-רשעים בשמי בולגריה ביום ה' באב תשט"ו, כאשר טסה לארץ להשתתף בקונגרס העברי העולמי השני שהתכנס בחודש זה בירושלים.

שרידי גופותיהם הובאו למנוחות בקבר אחים בבית העלמין "קרית-שאול" שליד תל-אביב ביום ט"ז לחודש אב תשט"ו, הי"ד. ולאחר שר' אליעזר ליפא יזכירוביץ התאושש קימעה מאותו אסון כבד שאירע לו, הקים לה מצבת זכרון בחצר הישיבה ע"ש רבי שמעון בר יוחאי במירון.

המשיך את עסקנותו ואת פעילותו הציבורית. ביחוד נתן את ידו לשיקום האתר הקדוש קבר רשב"י שבמירון.

כידוע, שעם ניתוקו מן העיר העתיקה מאז מלחמת הקוממיות נותקו גם מרוב מקומותינו הקדושים שנשארו רובם בשטח האויב. בחסדי ד' נשארה מירון על קבריה

עתיק במקום וקיים שם מימות האר"י הקדוש. ורבי אברהם גלנטי ע"ה בונה החצר, בהתחשבו בצורכיהם של המבקרים במקום היקצה מקום להכנסת אורחים. וכאשר עזב ר' אליעזר לביא את המשרד ואת מקומו ירש איש אחר, רק אז יכולנו להעריך שלמרות קפדנותו היתירה במילוי תפקידו היה הוא שהכניס אותנו לרשימת מקבלי ההקצבות. וכאמור עם רישומו כאגודה חשתנה גם היחס כלפינו. כידוע טחנות הצדק טוחנות לאט, וצריך סבלנות גדולה שיתברכו בה כל העסקנים הציבוריים.

רבי אליעזר ליפא ז"ל היה גם ממקורביו של האדמו"ר מללוב זצ"ל. ועל כן היה מאלה אשר נתן את כל עזרתו לקראת עלייתו של האדמו"ר לשובות פאר עם חסידיו בשבת בהעלותו, שהיא אחת השבתות היפות אשר בה מבליס מאות חסידים בצוותא בחצר הקודש במירון. בהשראתו של האדמו"ר. רבי אליעזר ליפא זכירוביץ לאחר שיצא לגימלאות ונאלץ לפרוש מעסקנותו לא האריך ימים ונפטר לבית עולמו בשיבה טובה. על כמותו נאמר, זכרונם לברכה.

רבי יעקב ז"ק איש שדה יעקב מנאמני מירון

רבי יעקב ז"ק נולד בשנת תרס"ד (1904) בסוקול, אשר בגליציה המזרחית. אביו ר' אהרון מאיר ז"ק – נצר למשפחה מיוחסת מדורי דורות. השם ז"ק ראשי תיבות שלו הם "זרע קודש". האב היה מחסידי פלז המובהקים ואף ר' יעקב ראה את עצמו כבלזאי נאמן.

חרף האווירה החריפה נגד הציונות בחצר בלז, הצטרף יעקב לציונות הדתית והיה בשנת תר"ף (1920) ממייסדי צעירי המזרחי בפולין.

בעודו צעיר לימים דיברו בו נכבדות ושידכו לו בת אחת המשפחות המיוחסות מחסידי בלז, ועמדו לערוך את חתונתם. אלא שבינתיים אירע דבר, עקב דביקותו היתירה בציונות הדתית, אשר היתה אז בבחינת דבר שמחוץ לתחום בחוגי אותם חסידים. באחד הימים הופיע אחד הדברים של התנועה הזו לסוקול, ועמד לשאת את דברו בבית המדרש הגדול. כאשר שמעו זאת הגבאים אמרו לסגור בפניו את דלתות בית המדרש, בתקווה שבאין מקום מתאים אחר בעיירה יאלץ אותו נואם לוותר על דרשתו. מה עשה מיועדנו יעקב ז"ק הצעיר, אשר אהבתו וקנאתו לציון בערה בו כאשר הוא חרד שהאורח הנכבד לא יוכל לשאת את דבריו עקב סגירת דלתות בית המדרש. לפיכך שכר סבלים חזקים רחבי כתפיים, בעזרתם הוריד את דלתות בית המדרש ששקלו כחצי טונה כל אחת והעבירן למקום סתר עד יעבור זעם. וכתוצא מכך לא היתה להם לגבאים שום עצה. הנואם נשא את דבריו בהצלחה רבה לשמחת הרבים. וכשנודע דבר מעשהו של יעקב הצעיר לחותנו בעתיד לקח את "התנאים" וקדעם לגזרים והחזירם למשפחת החתן. ובזה היפר את התנאים. אותו מקרה גרם לכך שיעקב ז"ק הקדים את עלייתו לארץ ישראל.

בשנת תרפ"ה עלה לארץ ישראל והיה ממייסדי "קבוצת יהושע" בפתח תקווה. היתה זו קבוצה בת י"ב חברים,

המקודשים האתר המקודש היחיד והראשון במעלה שנשאר בידינו. כאשר שוחררה מירון באור ליום כ"ו תשרי תש"ט מצאו את החצר המקודשת מוזנחת ופרוצה. המיבנים עתיקי הימים שניבנו לפני כארבע מאות שנה מטים ליפול מרוב ימים, ופה ושם נראו בהם פרצות. וכאן מצא ר' אליעזר ליפא ביקעה להתגדר בה. ובלי שום ספק עשה זאת לע"נ בתו ז"ל, שהלכה לעולמה ללא עת ובצורה טראגית. היא היתה מסורה לעמה ולקנייניו הרוחניים. התכוון בזה לעשות לה נחת רוח בעלמא דקשות.

ועל כן היה לרבי אליעזר ליפא חלק רב בשיפוץ החצר ובשיקום המקוה שנבנתה עוד במאה שעברה. הוכנסו קו מים לחצר, ושיחורר אחת לתמיד את המקום מלהיזק למי הגשמים המעופשים, שהיו מעלים מן הבור או מעלים אותם בפחים מן המעיין אשר בשום פנים לא היה יכול לספק את התצרוכת עם התגברות העלייה למקום. משרד הדתות חיבר את חצר רשב"י לרשת החשמל הארצית המרכזית, ובכך שיחורר את המקום אחת לתמיד מלהיזק לתאורה כושלת ובלתי מספיקה. אמנם אנשים בעלי חוש רומאנטי מתגעגעים עד היום על אותו אור כחלחל שהיו מפיצים הלוכסים אשר נקבעו בהילולא על ידי אותו איש צדיק רבי הרשיל שמש ז"ל. אבל מה הוא האור הזה מול אור "שבעת הימים" ממש שהתקין משרד הדתות. תבוא עליו ברכה וגם ר' הרשל שמש זכור לטוב. לא קלה היתה דרכו של ר' אליעזר ליפא להשיג תקציבים לכך. ואף על פי כן נהפך הדבר למציאות, הודות למסירות הנפש שלו לאותו דבר.

הוא סייע גם בקשר לפריצת המעבר בין בית הכנסת הקטן לחצר. בכך איפשר לקהל לקיים את ה"הקפות" הידועות שהן לטובת הכלל, כולו. דבר זה שאפו לו גדולי המקובלים מן המאה שעברה. הם פעלו בנדון ולא עלתה בידם. וכעת בשעת הכושר התאפשר הדבר. פעלו הרבה בעניין זה המקובל הסבא קדישא רבי שלמה אלפנדר זצ"ל, רבי שאול דווק זצ"ל ואחרון אחרון האדמו"ר הצדיק רבי חיים אליעזר שפירא זצ"ל ממונקאץ, נין ונכד לרב המקובל צדיק יסוד עולם רבי צבי מלך שפירא מדינוב זצ"ל, בעל מחבר הספרים הקדושים בני-יששכר ובאר לחי ראוי ועוד. האדמו"ר רבי חיים אליעזר שפירא ממונקאץ, זצ"ל היה חתנו של הרב הצדיק ר' יעקב ספרין האדמו"ר מקומארנו, אשר היה קשור עם חצר הצדיק מפנצוב. וגם ר' אליעזר ליפא התייחס על משפחה זו. ומכאן הלהיטות הזו לקיים את בקשתו של האדמו"ר ממונקאץ. אשר לממונים על ההקדש, הם לא רצו בשום אופן לבצעה מטעמים שונים שלהם. וזכור הוא לטוב על כך, וכמובן יחד עם המנכ"ל של משרד הדתות של אז ר' ש"ז כהנא נ"י.

כמו כן יש לזכור לו לטובה את יחסו למוסד עתיק היומין שפועל בחצר רשב"י שנים רבות, והוא מוסד הכנסת-אורחים. לא עמד מנגד. כפעם בפעם היה מזכה את המוסד בהשתתפות איזוהשהי לכיסוי הוצאות לקראת כל מבצע. אף שבתור גזבר המשרד קשה היה לו להקציב הקצבות ראויות לשמן למוסד שעדיין לא היה רשום כאגודה עות'מאנית, מה שקוראים היום עמותה. בתור גזבר היה קפדן גדול, וקשה היה להוציא ממנו תקציבים למוסד שאינו רשום כאגודה. הדבר השתנה רק לאחר שנרשמו כאגודה. ומאז זוכה מוסד הכנסת-אורחים להקצבות קבועות. אמנם גם כיום הם מלאים טענות וטרוניות מפני מה ולמה יגרע חלקם במקום, למרות שמוסדם הוא הכי

הספיק לעשות היסטוריה במשך הזמן. קבענו מתי בקירוב נצא לעבודה אבל מעולם לא ידענו מתי נחזור. הוא היה תמיד במתח. במושב אחד צריך לערוך בר מצוה לעשרות ילדים, במושב השני חנוכה בית כנסת והכנסת ספר תורה. כאן צריך לבנות מקווה טהרה, ובמקום אחר להקים גן ילדים. היה יכול במשך היממה לעבור מדן עד באר שבע, מן הגליל לקפוץ לנגב ובחזרה דרך פרוזדור ירושלים. בכל מקום מצא מה יש לתקן וכן את מי לעודד ולחזק. צעירים ממנו לא עמדו בכך. בלב פתוח ובאוזן קשבת נענה לכל בעיה. הוא נשא בלבו את דאגתו של הכלל והפרט כאחד. היה טרוד ושקוע ראשו ורובו בהשכנת שלום בין איש לאשתו. נכנס לכל בעיה ופתר כל סיכסוך בין שכנים, ולא זו מהם עד אשר עשה שלום ביניהם.

ד' חנן אותו ברעיה נאמנה מרת מרים תבלח"א, אשר נשאה בעול המשק ואיפשרה לבעלה לעסוק בעניינים אשר היה מסור אליהם בכל נימי נפשו. ועל אישה כזאת נאמר "איזו היא אישה כשרה כל שעושה רצון בעלה".

וכל עת אשר עמד בפני בעיות קשות ורציניות, דאגתו היתה נתונה לפתור אותן לאלתר. היה רגיל לקפוץ מידי פעם "להיכלא קדישתא" של רבי שמעון בר יוחאי שבמירון ושם לשפוך את לבו כמים. וכאשר היה יוצא משם היה מרגיש שהוא מעודד. ושוב התאזר בכוח חדש אשר עמד לו לשאת בעול, ושוב נטה שכתו לסבול ויהי לעבד לכל עולה חדש כמקודם.

היה מנאמני מירון המובהקים. שמח היה וגאה בכך שהמושב מירון נפל בחלקו של איגוד המושבים, אשר הוא היה אחד מעמודי התווך שלו. הרגיש איזה מין יחס מיוחד למקום קדוש זה. זכה ובתו אסתר נישאה לאחר מבני המושב ר' דוד הנדלר, והקימו שם את ביתם לתפארת. בנו אהרון אשר נקרא ע"ש סבו של ר' יעקב אביו ז"ל, הוא עובד בכיר באיגוד המושבים. וכן חתנו ר' שלמה פלטנר, אשר נשא את בתו הבכירה מאירה, זכה לראות מהם דור ישרים יבורך ורוב נחת מכל צאצאיו ההולכים בדרכי אבותיהם.

יעקב ז"ק, אותו חלוץ מסור, בעל נשמה חסידית חמה אשר חיבתו לציון לא היה לה שום גבול, בתוך עבודתו זו הברוכה כרע ונפל. נלקח לבית עולמו בטרם עת לפני הגיעו לגיל זיקנה, והוא עדיין צעיר מלא מרץ ושופע פעילות. היה זה ביום ח' כסלו תשכ"א. בא למנוחתו במושבו אשר אהב בבית החיים של שדה יעקב. בית עולמים זה משתרע לרגלי גבעת בית שערס ההיסטורית אשר בה נמצא מקום קבורתו של רבינו הקדוש רבי יהודה הנשיא ומשפחתו. וכבוד גדול עשו לו במוותו. ביום ז' באדר ביום ההילולא של הרעיא מהימנא הכניסו ספר תורה מפואר בתיק של כסף להיכלא קדישא של רבי שמעון לזכרו של יעקב ז"ק בנוכחות כל בני המשפחה. יהא זכרו ברוך וימליך טוב בעדינו אמן.

הרב כמוס סופר רבה של עלמא זצ"ל

הרב כמוס סופר רבה של עלמא זצ"ל, היה דמות נפלאה בנופו של הגליל הקסל, ואישיות רבת השפעה בקרב עדתו. היכרתיו לראשונה במחנה בית-ליד, סמוך לבואו ארצה. יהודי גבה קומה ורחב גרם, עטור זקן ארוך ופיאות. לבוש

ר' יעקב ז"ק, איש שדה יעקב

שהתארגנה להתיישבות דתית. "עשרה חברים היינו, בני פולין וליטא וגליציה, חסרי כל, אך בלב פעמה אמונה תמימה בה' ובאדם" כתב לימים יעקב ז"ק בזכרונותיו.

משם עברו החברים לכיבוש אדמת וְיִקְאֲנִי (כפר בגבול עמק יזרעאל). לאחר כשלון הנסיון הראשון, עברה הקבוצה לכפר-סבא. את המסע מפתח תקוה לוריקאני תיאר ז"ק: "באחד מימי כסלו, תרפ"ז, רתמנו זוג פרדות לעגלה, העמסנו עליה כל המיטלטלין שלנו והעגלה זזה ממקומה כשבפינו שירה אדירה".

מכפר סבא יצאה הקבוצה בשנת תרפ"ח לכיבוש "שיך אבריק". על אף הקשיים העצומים בימים הראשונים של הכיבוש, הרוח אופטימית וז"ק הוא ראש המדברים. הוא מתאר את הימים האלה בדברים הבאים: "התפללנו שלוש פעמים ביום תפילה בציבור, וכל יהודי בעמק יזרעאל אשר נשא דבר ר' בלבו בא אל צריפנו הדל והצטרף לתפילה. גם קבענו עיתים לתורה, ובערבים היינו לומדים משנה, עין יעקב וגמרא. זרענו חיטה ושעורה והכשרנו שטח לפישתה, בייך ד' את שדות העמק בשפע ולאורך קילומטרים הזהיבה התבואה והכחילה הפישתה, שיבולי החיטה והשעורה כרעו מרוב כובד ושדות הפישתה נראו כים תכלת נהדר".

בשנת תרצ"ג עוברים לנקודת הקבע – שדה יעקב. יעקב ז"ק ה"מוכתר" של שדה יעקב ונציגו כלפי השלטונות. עם התבססות המושב יעקב ז"ק לא מצא שלוה. הוא לא יכול לשבת בבית ולעבוד את אדמתו. עם הקמת המדינה והעלייה הגדולה – הוא היה בין ראשי וראשוני איגוד המושבים, אשר מסר זמנו כוחו, ולבו – את כולו – למען הקמת עשרות מושבי העולים הדתיים. דאגתם היתה דאגתו ושמחתן שמחתו. יעקב ז"ק לבו היה נתון ושבויה לכל דבר אשר רוח מסורת, דת וקדושה נודף ממנו. היה הממונה ומנהלה של המחלקה לעניינים דתיים במושבים. סיפק תשמישי קדושה ומאות ספרי תורה למושבים החדשים. היה עובד ללא ליאות ועושה ימים ולילות בדרכים. לן במעברות באוהלי העולים. עבודתו היתה במסירות נפש ולא צמודה לשעון. הייתי מלווה אותו בדרכים לרגל עבודתו המשותפת ומצטרף לג'פ שלו אשר

תורה, מזוזות, מגילות, ציצית, טליתות, סיפרי קודש וכל כיוצא באלה.

הרב כמוס סופר היה מיוצאי יהדות זו. מספרים עליו נפלאות כעל רבי אליעזר בן הורקנוס בשעתו. ביום אחד והוא כבר לא צעיר לימים החליט גם הוא לעזוב את עבודתו ולהתמסר ללימוד התורה, כי נפשו חשקה בתורה. הוא למד תורה בשקידה. פשוט המית עצמו באוהלה של תורה ועלה בה מעלות רמות. עד שהתפרסם כגדול בתורה, ונחשב לאחד הרבנים החשובים בתוניס. וממקומות קרובים ורחוקים באו והציעו לו את כיסא הרבנות. הוא עבר מתוניס ללוב וקיבל עליו לשמש בקודש בק"ק וַיֵּאָה סמוך לטריפולי העיר הגדולה. כעשרים וחמש שנים הנהיג שם את עדתו ולבסוף עלה ארצה בצוותא עם כל בני עירו, צאן מרעיתו.

וזכו זמן קצר לאחר עלייתם ארצה להחזיר את העטרה ליושנה בהקיים מחדש את המושב עלמא הסמוכה למירון, אשר בה התקיימה קהילה יהודית מאות בשנים, ושרידי העבר המפואר של אותה קהילה עתיקה עדיין ניכרים במושב ובולטים. מפורסמת במיוחד היא אבן המשקוף של בית הכנסת שלה, שריד היסטורי אולי עוד מתקופת המשנה, עם כתובתה המרשימה: "יהיה שלום במקום הזה ובכל מקומות עמו ישראל". וכן חלק שני של אותה האבן, אשר שם מוזכר אחד ממעזיה, שהיא סבריה, על שם משמרת הכהנים שהתיישבו בה לאחר החורבן. הוא אשר נדב ועשה את אבן המשקוף למקדש המעט הזה. את האבן הזו, השנייה, גיליתי אנוכי בהיותי מדרך של הכפר בעלותם למקום. ישבתי אתם שם במשך תקופה ארוכה. הרב כמוס סופר היה הרוח החיה והאיש אשר שמר על העדה לכל תתפזר בארץ למשפחותיהם, ויחד יהיו בין בוני הארץ ומקימי הריסותיה.

לרב כמוס סופר תלמידים הרבה בכל רחבי הארץ. הוא הצטיין במידות תרומיות ביותר ובסגולות נפש מיוחדות. היה רודף צדקה וחסד, אוהב הבריות ומקרבן לתורה. מכניס אורחים ומכבדם יותר מכוחו. ביתו היה פתוח לרווחה לכל עוברי אורח. אף סתם אדם זר אשר היה מזדמן למושב לרגל עסקיו היה תופסו בכוח ומזמינו לביתו לאש"ל, ויהא זה בן אדם אשר לא ראהו מימיו עד לפגישתו זו.

היה אוהב ספר שאין כמותו. ומהכנסותיו המועטות היה מפרש חלק הגון לרכישת ספרים, אשר ממש היה "בולעם". כי חשקה נפשו בתורה. הסתפק במועט, ומן המועט הזה היה חלק הגון קודש לצדקה. ולאחר שהמטפלים במושב מטעם התנועה אשר אליה משתייך המושב ראו את מידת פזרנותו לצדקה "ולהכנסת אורחים", בשעה שבביתו שרר מחסור, הציעו לו להעלות את משכורתו הדלה לא רצה לקבל תוספת זו. דחה את ההצעה באומרו: "איך אוכל להסכים ולהנות מהעלאת המשכורת בשעה שלשאר המתיישבים בני קהילתי אין להם שום הכנסה קבועה, ואינם משתכרים גם את זאת שהיה לי קודם ההעלאה"? דחה אותה למועד אחר, לכאשר "ירחיב".

היה יהודי לאומי גאה וכל הנעשה ביישוב היה קרוב מאוד ללבו. משתף פעולה ושמח בכל ההישגים של יהדות הדתית. שמח להשתייך ליהדות הדתית המאורגנת, ותפס עמדה חשובה בחבר הרבנים של התנועה. בדרשותיו הטיפ לאיחוד השורות. זכור הוא לטוב בהושיטו יד לעזרה לקיבוץ הקדוש שהתארגן

הרב כמוס סופר, רבה של עלמא

בגדים מסורתיים ליוצאי לוב. מכנסי בד לבנים ורחבים וכותונת בד רחבת שרוולים ועליה טלית קטן מצויצת רחבה. חזיה כחולה רקומה פיתוחי ציצים נוסח טריפוליטניה, ולראשו מצנפת לבנה רקומה אף היא.

יליד האי ג'רבה שמדרום טוניס היה. זה האי מפורסם בשני הכפרים, כעין מושבות המיושבות יהודים בלבד, ברובם כוהנים. שמותיהם בשפתם הערבית המדוברת הם הַאֲרָא כַּבִּיֶּא וְהַאֲרָא זַרְיָא, כלומר הרובע הגדול והרובע הקטן. לפי המסורת התיישבו שם לאחר חורבן בית המקדש שבירושלים. הביאו עמם לשם אבן אחת מאבני בית המקדש החרב, אשר שימשה להם אבן פינה ליסוד בית המקדש מעט, הידוע בשמו המקודש אל גִּרְיָה. מאות ואלפים יהודים נוהרים אליו מידי שנה בשנה, וגם רבים הם משאינם מבני ברית המצטרפים אליהם. ביחוד מרבים העולים והמבקרים במקום לכוא ביומא דפגרא בל"ג בעומר, אשר בו ביום נערכת בו הילולא רבה דרשב"י, בהשתתפות עולי רגל המגיעים לשם מכל צפון אפריקה. מרכז החגיגות הוא הדלקת הנרות בשמן זית במנורה הענקית, המכילה מאות כוסות מלאות שמן זית טהור. זו מובאת לשם ברוב עם ופאר. במיוחד מהחארא כבירא לשכתנה החארא זרירא, אשר בה משכן הגִּרְיָה. אותה המנורה בעלת מאות הנרות שבכוסות השמן זית מוצבת שם. זוכים להעלות בה את הנרות אותם שמרבים במחירים. שכל ההכנסות קודש הן לצורכי צדקה והחזקת תלמידי חכמים נזקקים.

יהודי ג'רבה היו מפורסמים מאז ומתמיד באדיקותם בשמירת המצוות. הם פיתחו שם חיי קהילה נהדרים. לרבניה יצאו מוניטין בכל צפון אפריקה, ולמוצא פיהם היו סרים כל יהודי הדרום. באי התקיימו ישיבות מפורסמות, בתי דפוס קמו בו, והדפיסו בהם רק ספרי קודש. ישיבותיה סיפקו "כלי קודש": רבנים, שוחטים, מלמדי תינוקות, חזנים ועוד. כמו כן היה האי לספק ראשי עולמי ליהדות המזרח לתפילין, ספרי

הרב ר' אפרים גוטליב איש ירושלים

יממות. לא הסכים עם אלו הנוסעים וחוזרים באותו יום, והיה אומר כי רשב"י הוא לא אתר ביקורים.

ביום ההילולא בל"ג בעומר היתה התלהבותו גוברת בעת החלאקה, ובחוש הרגיש כי אינו נמצא בעלמא הדין וכי הוא מקושר להתנא האלוקי.

מעודו ובכל שנה עד סוף ימיו היה עולה תדיר תמידין כסדרן למירון, ולא עיכב בעדו שום מצב, אפילו בעת המאורעות. במשך כל השנים היו פוגשים את ר' אפרים ליד הציון הק', והיה אומר כי כל הנוסע למירון לא יאונה לו כל רע. רק פעם אחת בשנת תש"ח כשהיה עוצר לא נסע והיה מצטער בעצמו כל ימיו על כך.

לא היה מזכיר את השם מירון, אלא אך ורק רשב"י. כשהיו שואלים אותו מתי הוא נוסע למירון וכדומה היה משיב: אינני נוסע למירון אלא לרבי שמעון. היה לו שיעור בזוהר הקדוש, וכשהיה לומד את הזוהר לא ראה ולא ידע מה מסביבו ובפרט כשלמד זוהר במערת הציון הק'.

על כל צרה שלא תבוא היה אומר לנסוע אל רבי שמעון, כי אצל רבי שמעון יכולים הכל לפעול.

בשנה האחרונה לחייו רצה לנסוע, והפציר בבניו בדמעות ממש ובתחנונים לחוס ולרחם עליו ולקחתו למירון ביום ההילולא בל"ג בעומר, אולם בגלל מצבו הקשה לא היו יכולים לקחתו ומאוד דאבה נפשו על כך. ר' אפרים נפטר ביום ט' תמוז תשמ"ו.

זכות התנא האלוקי רשב"י זיע"א תגן עלינו להיוושע במהרה.

לקיים תפילה מאורגנת במחיצתו של רשב"י במירון בימים הנוראים. אירגן לשם כך ועד מיוחד בראשותו של ר' מנחם בוכריס, מנכבדיו של המושב. ר' מנחם קיבל על עצמו לארגן יחד עם רבים מבני קהילתו מזה עשרות בשנים לעלות למירון בליל "זכור-הברית", כלומר באור ליום ערב ראש השנה לאמירת סליחות בצל קדושי עליון.

בני עלמה באים לשם בהמוניהם כ"י במכוניות עמוסות כל טוב מפרי עמלם, הכוללים בין השאר פירות וירקות, שמן, קמח וסולת, תה וקפה, שימורי פירות עשירות תבניות ביצים ודבש, ואחרון אחרון מטפחת מלאה וגדושה שטרות כסף כשי להכנסת אורחים. השתתפותם בהחזקת הקיבוץ שבמירון היא אחת התופעות היפות של יהודים גומלי חסדים בימי הרחמים והסליחות, המאפשרים בכך ליהודים רבים לשבת בעשרת ימי התשובה על התורה ועל העבודה, כאשר הדאגה מה נאכל מהם והלאה, לפי שיש דואג להם. ואנשי עלמה יוכיחו. זכותו של הרב כמוס סופר זצ"ל על כך תיזכר לטובה לעולמים בין שאר זכויותיו הרבות וכן מנחם בוכריס זכור לטוב.

זכה הרב לראות דור ישרים יבורך. בנו הגדול ר' בנציון סופר ז"ל תפס עמדה חשובה באיזור ושימש כיו"ר המועצה האיזורית מרום הגליל, אשר גם המושב עלמה כלול בה. הוא הלך בדרכו של אביו המנוח ונחשב אף הוא כאחד התומכים הנלהבים במוסד "הכנסת אורחים" שבמירון. וגם בהיותו סגן יו"ר אירגון הקניות של מושבי הגליל היתה דעתו נתונה למוסד הזה. בנו השלישי של הרב סופר ז"ל הוא העורך-דין יעקוב סופר. וכן חתניו ובראשם אברם גולן כרכז המושבים של הפועל המזרחי בגליל. בנותיו מורות ומחנכות.

הרב כמוס סופר עשה רבות למען בני עדתו במקום וכן היה רישומו ניכר בשאר מושבי האיזור. היה משכין שלום בין איש לאשתו ודבריו היו נשמעים. וכן היה שמו מכובד גם בין תושבי הכפרים הלא יהודים בסביבה. רבות הספיק לעבור בחייו, ודרכו לא תמיד היתה סוגה בשושנים, ואף על פי כן קיבל את הכל באהבה ושמח בחלקו. זכה לשבת בארץ הקודש הרבה שנים. השיב את נשמתו הטהורה לצור מחצבתה ביום כ' לחודש כסלו תשל"ב, ומנוחתו בעיר הקודש צפת. קברו נחצב במעלה הקברים. יהא זכרו ברוך וימליץ טוב בעדנו. אמן.

הרב רבי אפרים גוטליב בהר"ב ר' חיים ז"ל איש ירושלים מנאמני מירון

הרה"ח ר' אפרים גוטליב ז"ל בן הרה"ח ר' חיים ז"ל נולד בשנת תרס"ח בירושלים שבין החומות. התגורר בעיר העתיקה עד שנת תש"ח, שאז יצא בשיירה האחרונה ועבר לגור בשכונת קטמון בירושלים. היה מקושר לחסידות קרלין סטולין ומדובק לאדמו"ריה בכל נימי נפשו. היה נכדו של האדמו"ר מסטרופקוב זצ"ל בעל מחבר ספר "טיב גיטין".

היה עולה להשתטח על קברו של רשב"י זיע"א כעשר פעמים בשנה, ובכל פעם נהג ללון שם לפחות לילה אחד. וביום ההילולא בל"ג בעומר היה נמצא ליד הציון כשלוש

רבי נחמן "שותק" ז"ל

השריפה נתלקחה אבקת השריפה והחלו התפוצצויות איזמות, אשר איימו על העיירה כולה. המחסנים על אבק השריפה עלו באש, ואותה אשה מסכנה נתפסה במערבולת אותה האש, נשרפה ולא נשאר ממנה זכר ושריד להביאו לקבר ישראל. למותר לתאר את גודל האסון של המשפחה והחרדה שאחזה את תושבי העיירה כולה. את הבעל תקף מוסר כליות על שבגלל פליטת הפה שלו, שפלט כלפי אשתו בעידנא דריתחא, שלא מדעתו, איבד את אשתו וכילה את כל ממנו. כל בני העיר באו לנחמו והוא לא רצה לקבל שום תנחומים. רק האשים את עצמו שהוא גרם לאותו אסון, וכעת למה לו עוד חיים "טוב מותי מחיי" צעק מעומקא דליבא.

כאשר קם מן "השבעה" בא בשארית כוחותיו והתייצב לפני הצדיק, רבי דוד משה מצ'ורטקוב זצ"ל, והחל לתנות לפניו את מרי לבו. בכה והתחנן לפניו שיתקן לו דרך "תשובה" לחטאו הגדול מנשוא אשר חטא. הצדיק, אשר היה מודע לכל אותו המאורע הטראגי, והדבר נגע ללבו מאוד, השתתף בכל לב בצערה של המשפחה כולה. ובקשר לבקשת "התשובה" ו"התיקון" הזכיר הצדיק את הפסוק במשלי (כג, כא): "שומר פיו ולשונו שומר מצרות נפשו".

אין תשובה ותיקון יותר יעיל לחטא כזה מאשר "שתיקה". ביקש הצדיק לומר בזה כי להבא יהיה חסיד זה שאירע לו אותו האסון הכבד זהיר בלשונו, ואל יוציא מפיו דברים שמוטב שלא יאמרו. ברם, אותו חסיד קיבל את דברי הצדיק כפשוטם, ומבלי כל התחכמות. ותיכף ומיד בו במקום קיבל על עצמו את פסק הדין "לשתוק". ומאז לא הוציא עוד כל הגה מפיו (כמובן להוציא תפילה בלחש מתוך סידור). בעזרת בניו וקרוביו חיסל את עסקיו ומכר את כל נכסיו. את התמורה חילק ליורשיו. חלק הגון פיזר לצדקה. לו עצמו לא השאיר אף פרוטה למחייתו. פרש מכל הוויות העולם הזה "ישב דומם כי נטל עליו". בין "היושבים" אשר בחצרו של הצדיק שם היה מקומו ושם קנה את שביתתו. לא החליף דברים עם שום אדם לרבות בניו. כך ישב והסתופף בחצרו של הצדיק רבי דוד משה זצ"ל, ואחר הסתלקותו של הצדיק הוסיף להסתופף בחצרו של בנו רבי ישראל זצ"ל, יורש כיסאו.

הכל הכירוהו וזכרו לו את חסד נעוריו. נהגו בו כבוד אבל הוא בז לכל גינוני כבוד. לעולם היה יושב ושותק ולא מוציא שום הגה מפיו. ונוסף לכך לא ראו שהעלה חיך קל על שפתיו. מלבד פעם בשנה בעת סעודת הפורים בחצרו של האדמו"ר, כדי לקיים מצוות שמחת פורים היה רגיל לעלות על שולחנו של הרבי והיה מקרב כף ידו האחת לשניה והיה מוחה מחיאת כף אחת יחידה. זו היתה שמחת הפורים שלו. ותיכף היה יורד מן השולחן וחוזר לשתיקתו ולעצבוננו. במשך הזמן והשנים, התרגלו תושבי צ'ורטקוב להופעתו זו הפורמית ועם התקרבות חג הפורים כבר חיכו לו בכליון עיניים שיעלה כבר לשולחן הצדיק, וימחה את מחיאת הכף שלו. הדבר היה מעלה את מצב הרוח של הקהל, אשר היו צוחקים וצוהלים. הופעתו זו היתה המסמר לכל שמחת פורים של החצר. ואותה ידיעה סתמית שקראתי בשעתו באחד העיתונים, על דבר הסתלקותו של "השתקן" מחצר הצדיק שבצ'ורטקוב, התכוונה אליו וזה היה כל סיפורו.

הקדמתי סיפור ארוך זה על "השותק" מצ'ורטקוב כהקדמה לסיפורנו על אודות "שותק" אחר, אשר חי בקרבנו ובזמננו,

בכרוניקה של אחד העיתונים בשפת אידיש, אשר הופיע בשעתו לפני שנים רבות, בהיותי עדיין יושב חוץ לארץ, נתקלתי בידיעה סנסאציונית וזה לשונה: "נפטר ג'ווארין דער 'שותק' פין צ'ארטקוואבר רבינס הויף". לאמור: נפטר "השותק", אשר הסתופף בחצרו של הצדיק מצ'ורטקוב במשך עשרות בשנים. זה כל כולה של הידיעה, ולא הוסיפו שם יותר דבר על אודותיו. מי היה אותו "השותק" ומה היתה פשר שתיקתו הממושכת בחצרו של הצדיק מצ'ורטקוב לא פורט בעיתון זה, אלא הופיע בו רק כסתם ידיעה סנסאציונית.

שנים אחר כך בעלותי ארצה נזדמנתי פעם אחת אל בין חבורת חסידים בעת סעודת מלוה דמלכא. היה זה באחד מבתי המדרש אשר במושבה הוותיקה רחובות. החסידים כדרכם בקודש במסיבות אלו סיפרו "עובדות" ממה שאירע בחצרות הרביים. וזכר אני שהיה שם אחד מזקני חסידי צ'ורטקוב, אשר עוד זכה להכיר את הצדיק "הסבא קדישא" רבי דוד משה זצ"ל, בכיר בניו של הצדיק רבי ישראל מריזין זצ"ל, שחצרו המפורסמת היתה בעיר צ'ורטקוב.

ובין סיפורי ה"עובדות" אשר סיפר היה סיפור רב עניין על אודות יהודי חסיד אחד, סוחר אמיד ובעל נכסים רבים, שאת רכושו אמדו באלפי דוקאטי זהב. אף הוא התגורר בצ'ורטקוב העיר. נוסף לרוב נכסיו היה יהודי זה גם סוחר מפלפל ומצליח, ושימש כסוכנה של ממשלת הקיר"ה וספקה הראשי למלאי אבקת השריפה לתותחיו של צבא הקיסר ירום הודו. מחסנים ארוכים היו בנויים בחצרו הרחבה, שבחלקם היו בנויים מתחת לפני הקרקע. בהם איכסנו את אותה הסחורה, שהיתה מיועדת לצבא הקיסר. על אותו יהודי נאמר בשעתו "וירא מנוחה כי טוב". חי חי רווחה, "ואחזה ושלום" שדרו בינו לבין אשתו. התברך גם בצאצאים רבים. כן זכה וראה גם בנים לבניו כולם ברוכי ד'.

פעם אחת פרצו בינו לבין אשתו אי אלו חילוקי דברים. היה זה בגלל דבר של מה בכך. מעשים מעין אלה מתרחשים גם בין בני זוג נאהבים ונעימים. אלא שכאן מתוך חילופי דברים לא נצר הבעל את לשונו, ונפלטו מפיו דברי קללה כלפי אשתו. היה זה בעידנא דריתחא אשר מן הראוי שלא היה מבטאם: "הלואי ותשרפי" ר"ל.

הדברים יצאו מפיו, ופניו חמרמו. אוי ואבוי אילו דיבורים הוצאתי מפי? הפטיר. מובן שהתחרט מיד על דבריו אשר פלט מפיו, אבל את הנעשה ואת הדברים שאמר כבר אי אפשר היה להשיב ולהחזיר. סמוך לאותו זמן, ואפשר שעוד באותו היום ירדה אשתו לאחד מאותם מחסנים, כדי להוציא משם איזה חפץ אשר היה שמור שם באחת מפינות המחסן. כאשר נכנסה לאותו מחסן שררה בו אפילה גמורה. אפילה זו היא תנאי חמור לשמירתן של אותם הסחורות האצורות בהם. כמו כן היה שם האוויר דחוס בגאזים רעילים, אשר נפלטו מאותה הסחורה. ולפי שהמקום היה אפל, ועקב אי זהירותה של האשה – ויתכן שגם לא היתה מודעת לכך, הדליקה נר כדי לחפש לאורו אחר החפץ שהיה דרוש לה. וכפי שהזכרנו היה חלל המחסנים מלא ודחוס בגאזים, והתוצאה לא איחרה לבוא. הגאזים התלקחו, ובמחסן פרצה שריפה גדולה. מן

ורבים מאתנו הכירו אותו היטב. ראשית רציתי בזה להראות שכבר היה כדבר הזה בישראל, המעשה ב"שותק". עם כל זאת לא היה כל דמיון ולו גם במקצת באשר לסיבת שתקנותו של גיבור סיפורנו מצ'ורטקוב לסיבת שתיקתו של רבי נחמן "השותק".

★

השותק הזה מצ'ורטקוב קיבל על עצמו את שתקנותו הארוכה, שהאריך בה עשרות בשנים ככפרת עוון. רצה בזה לכפר על עונו אשר לדעתו היה כבד מנשוא וגרם לאסון כבד לאשתו החפה מפשע, וכן היה לגורם לאובדן ולהרס משפחתו. מה שאין כן באותו שותק, רבי נחמן, שבו עסקינן. לשתיקתו הוא היתה סיבה אחרת, שהיתה קבורה עמוק בלבו ולא גילה אותה מעולם לאיש, ואת סוד שתיקתו הוריד עמו לקבר בעת הסתלקותו לעולם האמת. כל מה שאנו משתדלים לספר עליו דלינו במקצת ממעשיו ומקורביו. הדברים הם על פי רוב בגדר השערה. על כל פנים דבר אחד יכולים אנו לומר בוודאות, רבי נחמן לא קיבל על עצמו את השתיקה כדי לכפר על עוונות אשר כביכול חטא.

רבי נחמן לא היה ח"ו חוטא. אדרבה, היה אדם צדיק ותמים דרך, ולא חטא. לא כלפי שמים ולא כלפי אדם. לשתיקתו סיבה אחרת לחלוטין. רבי נחמן, לפי עדותם של רבים שהכירוהו עוד מצעירותו, יכולים להעיד עליו שאדם כשר וירא שמים היה מנעוריו, והסיבה לשתיקתו כאמור לא לשם כפרת עוונות באה.

עדים אנו כיום לתופעה ברחובותינו שמרובים הם "בעלי התשובה" החוזרים בתשובה. הדבר הפך כמעט לדבר ש"באופנה". אנו פוגשים באנשים אשר לפני זמן קצר היו מועדים לעבור על כל התורה כולה, על חטאים שבין אדם לחברו אשר כל מדינת חוק (לאו דווקא מטעמי הלכה) היתה מענישה אותם על עבירות כאלו בכל חומרת הדין. ואנשים כאלה אנו פוגשים לא פעם בין שורות החוזרים בתשובה. שם הם מוצאים "עיר מקלט". עד מהרה הם משנים את אורח חייהם ולובשים ארוכות. מגדלים זקניהם ופיאותיהם. חדלים לעבוד עבודות פרודוקטיביות, ורבים מהם גם לא היו נמנים עם העובדים קודם לכן. מסתובבים באפס מעשה עם פנקסי קבלות בידיהם ומתרימים את העוברים ושבים למוסדותיהם, אשר קמו וצצו כפטריות בשמות הלקוחים מן ה"ההפטר".

איני מדבר חלילה באופן כללי על תנועת החוזרים בתשובה. בלי שום ספק יש רבים מהם הראויים שיקרבו ויראו להם יחס של חיבה. הם באמת מראים דוגמא יפה ומקדשים שם שמים ברבים. הרי דוגמא נאה של אחד מהם, אשר רבים חזו את הופעותיו גם בטלוויזיה, והיתה זו הופעה של קידוש ד' ממש. הופיע בלבושו הירושלמי המסורתי, אותו הקומבס, החלוק הירושלמי על פסי הזהב שלו. בגדיו נקיים מכל רבב, זקנו אשר יורד לו על פי מידותיו. פיאותו הבלונדינית הארוכות. דיבורו בנחת ובטעם, ודברי הסברתו על אודות צעדו אשר עשה בחזרו בתשובה כל מלה בהם היתה שקולה ומדודה. חוט של חן וחסד היו נסוכים על פניו. הוא בנו של אחד ממפקדי אשר שרתתי אני תחת פיקודו במלחמת השחרור במבצע לשיחור ירושלים, ובפרט בפריצת הדרך אליה.

ר' נחמן "שותק"

בחור חוזר בתשובה כזה מוסיף כבוד לעם ישראל. וכשראיתי את הופעתו בטלוויזיה הרגשתי איזה מין יחס של קירבה וחמימות אליו. ולא אל חוזרים מעין זה אני מתכוון וכדוגמתו ומרחיב כעת את הדיבור עליהם. הם סוג אחר לגמרי. פגשתי פעם "חוזר בתשובה" אחד אשר הכרתיו לפני צעדו זה, אמנם לא כשומר מצוות אבל כאדם הגון וקורקטי ובעל נימוסים. בפרט היתה הגונה התנהגותו עם הבריות. לימים נעלם מן האופק ולא ראיתיו תקופה ארוכה.

הזמנתי פעם בהספד במלאות שלושים לאחד מגדולי ראשי הישיבות ז"ל, אשר היה מאוד מקובל בישוב. אחד המספידים היה אז כבוד הרב אונטרמן זצ"ל, אשר שימש אז כרבה הראשי של תל אביב. בהספד הזה היתה נוכחת גם קבוצת קנאים, אשר הופעתו של הרב הראשי היתה כצנינים בעיניהם. ומה רואות עיני? אותו מכר, אשר לא ראיתיו תקופה ארוכה, הפך בינתיים לחוזר בתשובה. התחבר לקבוצת קנאים והיה בין הרוגמים בקליפות תפוזים את הרב הראשי. ואם החזרה בתשובה מחנכת למעשים כאלה בלי שום ספק יש לומר עליה "לא מדובשך ולא מעוקצך". לעשות מעשה זימרי ולבקש שכר כפינחס? האם בעד הטובה הגדולה שגורמים כביכול לכלל ישראל, שלומי אמוני ישראל חייבים לפרוע להם חוב על כך?

הארכת את דיבורי על החוזרים בתשובה, מפני שאין אני רוצה לכלול ביניהם את מידוענו רבי נחמן "שותק", אשר

שקוע בהרהוריו בא לכלל מסקנה שהחיים והמוות הם ביד הלשון, והיא שגורמת לכל חטא, ואין תקנה יותר טובה ויעילה לגופו של האדם מאשר השתיקה. ועל כן החליט להפסיק מלדבר דבר. ולפי שעקשן גדול היה מטבעו, התמיד בהחלטותיו זו ונהיה שתקן למשך כל ימי חייו. מובן שבני משפחתו דאגו מאוד לגורלו. יגעו והשתדלו בכל מיני דרכים להחזירו למסלולו, אבל ללא הועיל.

ועתה לא זו בלבד שהפסיק לעבוד ולחיות מיגיע כפיו, כדרך שהיה רגיל, מכבד את העבודה ומדבר בשבחה, כעת מאס בכל, ואפילו כינורו אשר כה אהב ואותה המנדולינה היו לו לזר. באותו פרק זמן שרר בארץ משבר גדול וגם חוסר עבודה. פרצו מאורעות תרצ"ו. ובתל אביב בכל עבר ופינה היו המקומות הציבוריים, לרבות בתי הכנסת, מלאים בפליטים שברחו משכונות הספר, אשר שם ארבה סכנה לחייהם. פליטים אלה התגלגלו באותם מקומות ציבוריים, רעבים וצמאים, וסבלם היה רב.

באותה תל אביב של אז התהלך יהודי יקר ובעל צורה, אף הוא עולה חדש שבא כפליט מגרמניה. והוא בעל רגש ולבו ואוזניו פתוחים לכל יהודי, ובפרט למוכי הגורל כאותם פליטי הספר, לכל אחד נהיה לרץ ולאת, הלוא הוא מיועדנו רבי ראובן שפן. הוא היה חש להגיש עזרה וסעד לכל ניצרך. שימעו של אותו נחמן המסכן הגיע גם הוא לאוזניו, והוא נהיה לו לאב ולפטרון. לקחו תחת חסותו, ושיתפו "בעסקיו" בהגשת עזרה וחלוקת לחם וכוס תה לאותה פליטי השכונות.

מתל אביב עבר אחר כך רבי ראובן להתגורר בעיר העתיקה שבירושלים. ואת בן חסותו נחמן לקח עמו לעיר העתיקה. שם המשיך "בעסקיו" שלו, בהגשת עזרה לכל דורש. תקעו את אוהלם באחד מבתי המדרש הנטושים למחצה. משם ניהלו את ענייניהם. היה בין עורכי תפילת-חצות ליד הכותל המערבי ומבין מתפללי תפילת ותיקין ליד הכותל, וכן עוזר לרבי ראובן באירגון "ההכנסת-אורחים" אשר הקים שם רבי ראובן.

במשך הזמן החל רבי ראובן לטעון כלפי ר' נחמן שלא טוב היות האדם לבדו. ומצא לו עזר כנגדו, והיא בתו של רבי אברהם מרדכי הורוביץ ז"ל, מי שהיה צאצא ישיר של השל"ה הקדוש, חסיד קרליני מובהק ומוותיקי ירושלים העתיקה מקדמת דנא.

כמו שכבר הזכרנו נהיה רבי נחמן ל"שותק". הוא עמל על כך רבות, ולחם עם עצמו להגיע למעמד זה. והיא אשתו שלעתיד חוננה במעלה זו מלידה, ולא היתה מוציאה אף הגה מפיה. היותה אילמת ר"ל לא נחשב לגביו למום, אדרבא היה זה לדידו, יתרון חשוב. כאותה כלה שענינה יפות אשר אינה צריכה בדיקה כלל.

קיצורו של דבר לא עבר זמן רב והם התחתנו למזל טוב. הוריה דאגו לו כשם שדאגו לבתם. אמנם רבי נחמן לא הביא שום טרף לביתו וגם לא שינה אפילו במקצת את אורח חייו, אף על פי כן חל שינוי במעמדו, חדלו לקרוא לו נחמן שותק, והחלו לקרוא לו ר' נחמן שותק, כפי שדורש הנימוס לגבי אדם בעל בעמיו. כמו כן זכה לארוחת בוקר וערב חמה כל יום, וכן לכותונת נקיה לשבת, למיטה מוצעת אשר לא נזקק לה רבות, לפי שהיה מתמיד לערוך תיקון חצות ליד הכותל המערבי, ולשהות שם ולחכות במקום לתפילת ותיקין. כך חיו בני הזוג את חייהם בעיר העתיקה, עד שבאה

ארחיב עליו כעת את הדיבור. אף הוא שינה את אורח-חיו והמשיך באורח חייו אלו החדשים כפי שהכרנוהו עד סוף ימיו, עד אשר השיב את נשמתו ליוצרה. אין לדמותו לאחד מן החוזרים בתשובה של היום. הוא היה שונה מהם בתכלית ויש לומר עליו "הבדיל", כאשר מזכירים את שמו עם חוזרים בתשובה מסוג זה שהזכרתי.

★

רבי נחמן בא ארצה מפולין. עלה משם עם משפחתו. שם אביו רבי מרדכי הילמן, מי שהיה יהודי תמים וישר דרך בעלותו ארצה ברבע הראשון של המאה דהאידינא והשתקע בתל אביב. שימש בקודש בבית הכנסת "פועלי-צדק" ברחוב צ'לנוב כשמש וכבעל קורא. וכן היה מגיד שיעורים קבוע, לפי שהיה יהודי בן תורה ובר אוריין.

פרנסתו לא היתה ברווח. שעל כן היה בנו נחמן, שעדיין צעיר לימים היה, נאלץ לעזור לפרנסת הבית. עבד כצבע. התמחה במקצועו זה, וכאמור עזר בעבודתו לפרנס את הבית. ומלבד היותו צבע היה חובב נגינה. היה מנגן בכינור ופרט על מנדולינה. מטבעו היה אוהב שמחה, וגם מספורט לא התנזר. מן הסתם לא החסיר אף תחרות אחת של כדור רגל אשר היתה בעיר, מבלי שהיה חוזה בה.

בשנות עלייתם ארצה כבר היתה אמנם תל אביב עיר גדולה, אשר הלכה והתפתחה. אבל לבחורים כמו נחמן לא היו שם הרבה בירות במה לבחור. לא היו בה כהיום בתי אולפנא, ישיבות או כוללים. וצעיר שנפשו חשקה בתורה היה צריך לגלות למקום תורה. ולפי שהיתה דאגת פרנסה, הלכו בחורי ישראל וקיבלו כל עבודה אשר הזדמנה להם, ובמשך הזמן למדו מקצוע והתמחו בו. בדרך זו בחר גם נחמן. עבד והתפרנס מיגיע כפיו. אורח חייו ולבושו היו מודרניים. וכן נהג כשאר חבריו. בדרכו זו לא היתה שום סתירה וסטייה מכל העולים והחלוצים אשר כמוהו עבדו אף הם ובחרו בדרך זו.

לימים נפטרה עליו אמו. וככל הנראה היה נחמן זה קשור אליה מאוד ונהג בה כבוד רב. אבלו היה כבד. מות אמו גרם לו לעוגמת נפש גדולה והותיר צלקת עמוק עמוק בתוך נימי נפשו, עד אשר שקע במרה שחורה. הוא מיאן להתנחם. לא מצא מנוח לנפשו העגומה עליו. זנח את עבודתו ומקצועו רק ישב שקוע בהרהורים עמוקים ואין מנחם לו.

באחד הימים התעוררו בו הרהורי תשובה אל עברו ואל ימי נעוריו שבעיירת מולדתו היהודית שבגולה. געגעויו על אותם ימים גרמו לו שינטוש את אורח חייו המודרניים, כביכול, שנהג ויחזור לאורח חייו הקודמים של ימי נעוריו שבפולין. הסיר מעל עצמו את בגדיו המודרניים שהיו לפי רוח הזמן, אותו לבוש אשר לבשו חבריו, והיה רגיל בהם. חזר ולבש בגדים ארוכים מסורתיים, אשר החרדים רגילים בהם. כבר הזכרתי שהפסיק לעבוד, וגם לא חזר לחפש עבודה. היה יושב אוהלים, וקורא פרקי תהילים.

לו היה מסתפק רק בשינוי אורח חייו ולא היה מרחיב את היריעה, אפשר שהיה נרגע במשך הזמן מאותו אסון משפחתי ומתנחם על מות אמו. וקימעא קימעא היה אולי גם חוזר למסלולו הרגיל ולחיי עבודה. אלא שלא כן התפתחו הדברים. הוא הרחיק לכת. והואיל ולא עסק בשום עבודה, רק היה

ההוצאה והכנסת הספר תורה, או הגבהה או גלילת הספר, כדרך שעושים רבים, הנקראים חוזרים בתשובה. מצוות כאלה הם חוטפים ובו בזמן מתגלגלים ספרי קודש בכל עבר ופינה, ואפילו אינם חשים בבזיון שבדבר, ולכך אינם נותנים את דעתם. לא כן רבי נחמן. הוא היה מסתובב בכל שטח החצר, והיה אוסף את ספרי הקודש והתפילה אשר אחרים ברשלנותם ובלא איכפתיות שלהם היו משתמשים בהם ומשאירים אותם בכל מקום, גלויים לקרני השמש ובלתי מוגנים מטל ומטר. רבי נחמן היה אוספם ומסדרם בארונות המיועדים לכך, וכל ספר ליד ספר בן מינו ולפי גודלו. את "השמות" של הדפים הבלויים היה אוסף וגונז באחת המערות אשר במירון.

ואם כי הרחבנו עליו את הדיבור, אין בידינו לספר כמלוא הנימה עליו ועל קורות חייו, כי הרי אי אפשר היה לדובבו ולהביאו לידי מצב שימסור ויספר את קורות חייו ואת הגורם האמיתי להתנהגותו המוזרה. את סודו נטל עמו לקבר. מנוחתו כבוד, עד ביאת גואל צדק, בחלקת חסידי ברסלב שבה המנוחות בירושלים.

יהיו דברים אלה שנכתבו לזכרו לו לזיכרון, כאחד מבני ההיכלא שימליץ טוב בעדנו ובעד כלל ישראל אמן.

רבי דוד רומנישר ז"ל

"רבי דוד רומנישר", כך קראו לו, ובכינויו זה נודע ברבים. מוצאו היה מן העיר פטרו ניאמץ שברומניה. משם עלה לארץ הקודש ועל שם ארץ מוצאו זו, רומיניא, היה נקרא בשם "דוד רומנישר", וכאילו ניתן לו כינוי זה ביום שנכנס בבריתו של אברהם אבינו ע"ה. וכי מי היה מעלה בדעתו לחשוב ששם משפחתו הוא קלמנוביץ? דומני כי אילו היה פונה אליו אחד וקורא לו בשם זה "קלמנוביץ" – בוודאי לא היה מגיב, והיה חושב שמתכוונים לאיזה בן אדם אחר.

רבי דוד נולד בשנת תרנ"ו לאביו רבי אבא לייב קלמנוביץ, חסיד ברסלבי נלהב. מעט היה מספרם של חסידים אלה בחבל ארץ זה שבו התגורר, על כן לא הכמות המספרית של חסידים אלה היא שקבעה אצלם אלא איכותם, ובאותו קומץ מסולת של חסידים אלה הוא היה הבולט ביותר. סוחר צמר מפורסם וידוע היה בעירו, קונה ומוכר בסיטונאות ומצליח בעסקיו. עד אשר היו יודעי דבר אומדים את שווי רכושו בחצי מיליון פראנק, סכום אדיר בימים ההם. לרבי אבא לייב זה נולד הבן דוד לאחר שלוש בנות שקדמו לו לבוא לעולם. אנו כבר יכולים לצייר לעצמנו מה רבה היתה השמחה במעונם כאשר תכשיט כזה בא לעולם.

כשמלאו לו שלוש שנים עשו לו את ה"חלקה", והשאירו לו פיאות כדת, כנאה וכיאה לבן משפחה חסידית כמוהו. הוכנס אחר-כך לחדר ולמד שם את הא"ב, ולאחר זמן קצר כבר החל לקרוא עברית בסידור.

ביום שבו החל ללמוד חומש ערכו הוריו לכבוד המאורע הזה סעודה גדולה, אשר קראו לה דיא "חומש סעודה" (כלומר, סעודה שעורכים לכבוד הילד כשהוא מתחיל ללמוד חומש). הלבשוהו בגדי משי. כן ענדו לו שעון זהב שהיה קשור לחזהו בשרשרת זהב פְּבֵדָה. הושיבוהו בראש השולחן אשר

מלחמת הקוממיות. לאחר כניעתה של העיר העתיקה והגלו יהודי העיר העתיקה בחלקם כשבויי מלחמה למפרק אשר בעבר הירדן. חלק מבני המשפחה של הורי אשתו של רבי נחמן אף הם חיו בין השבויים שהועברו לעבר הירדן. חלק אחר מבני המשפחה הועבר לעיר החדשה ירושלים, שם שיכנו אותם בדירות מרווחות של הרכוש הנלוו, בשכונת קטמון הכבושה. שכונה זו נחשבה בשעתה כשכונת היוקרה של האוכלוסיה הערבית שבעיר.

במשך הזמן נולדו לרבי נחמן ולאשתו שלושה ילדים. ולפי ששני בני הזוג לא היו מדברים, היא מחמת מום מלידה והוא משום שהיה "שותק", נוהג בנוהג שקיבל על עצמו מרצון, על כן קיבלו הורי האשה את הילדים כילדים מאומצים שלהם. הם גידלום וחינכום והם כיום אנשים נורמאליים לכל דבר, ומדברים ככל האדם. אחד הבנים, אשר נולד לו כבר אחר פטירתו של רבי ראובן "מאמצו" של רבי נחמן, נקרא על שמו של רבי ראובן. הוא כבר נשוי ואב לילדים. לומד בכולל "קרלין" אשר בבניברק.

שבויי מלחמת הקוממיות בני העיר העתיקה בחלקם הגדול היו חסידי ברסלב, אשר רובם התגוררו לפני בעיר העתיקה. וכעת עם שיחורורם, עוד לפני שבאו לפקוד את משפחותיהם אשר שוכנו בינתיים באותה שכונת יוקרה קטמון, באו תחילה לפקוד את היכלא קדישתא של רשב"י וציונו אשר במירון. בין הבאים היה כמובן גם מיודענו רבי נחמן שותק שבא בליווית מאמצו רבי ראובן שפניר זצ"ל אף הוא למירון.

ומאז במשך שנים לא החמיץ רבי נחמן שום הזדמנות ולא החסיר שום יומא דפגרא במירון. התמיד באורח חייו, וחי חיי צנע. לא ראוהו מעולם פשוט יד או מבקש איזה מענק, ואף לא ברמיזה. אם היו מהנים אותו ומעניקים לו מתנת יד היה מקבל, אבל לפשוט יד – ח"ו.

במשך הזמן קיבל על עצמו עוד ועוד סיגופים באורח חייו, והחמיר באלה ממנהגיו אשר נהג בהם מזה כבר. אחת מן החומרות החדשות אשר קיבל על עצמו היתה שלא לישון במיטה בכלל. ואם היה בא למירון אפשר היה לראותו בלילות החורף הקרים כשהוא עומד נשען ליד שולחן הקריאה בבית המדרש הקטן שמעל ציון רשב"י, ראשו ורובו מכוסה במעילו הבלה והוא ישן "שינת סוס" בעמידה. זו היתה שנתו של רבי נחמן. בו בזמן, שבתוך בית המדרש נשבו אותה שעה רוחות עזות שבאו מבחוץ דרך החלונות, אשר זגוגיותיהם היו כולן מנופצות. והוא היה עומד על רגליו נשען אל השולחן וישן את שנתו.

לעיתים בעת שבתו במירון במשך תקופה יותר ארוכה, לא היה נכון לשבת בחיבוק ידים, אלא היה משתדל לתקן משהו. היה סותם את פרחות החלונות בקרשים או בסמרטוטים בלים. ולפעמים היה מוצא לו מברשת ופחית צבע וחוזר למקצועו הישן ומסייד את בית הכנסת, או צובע את ארון הקודש, שצבעו דהה מרוב שנים. או יורד למטבח של הכנסת אורחים ועושה גם שם תיקון גדול, מנקה את תעלות הביוב או קולף תפוחי אדמה. וכל זאת היה עושה ביוזמתו שלו מבלי שיתבקש על כך. כזה היה האיש אשר אפשר היה לכתוב עליו ספר שלם. למותר להזכיר שלא הטיף מוסר לאיש, ולא רק בשל הסיבה שהוא "שתקן". לא רדף אחר המצוות כגון עלייה לתורה מספר פעמים ביום שקוראים בו בתורה, או חוטף את

אני עולה לארץ ישראל". ובראותו שאשתו אינה רוצה להצטרף אליו, החליט לצאת לדרך בגפו, בתקוה שלאחר מכן היא תשנה דעתה ותצטרף אליו, וכך עשה. הוא יצא לדרכו, וכמובן שאת צרור כספו נטל עמו. בהגיעו לארץ שם פעמיו למושב חדרה, אשר שם נראו לו אפיקים רחבים. נכנס במשא ובמתן על מנת לרכוש לו שם חלקה חקלאית. את כל הקורות אותו ואת דבר פגישתו עם הארץ תיאר בתיאורים ורודים במכתביו אל משפחתו, אשר נשארה בעיר פטרו ניאמץ שברומניה.

לא עברו עליו ימים רבים בהדרה והוא חלה בקדחת. וכאשר ראה כי בגפו לא יוכל להצליח כאן שידל את אשתו במכתביו שתבוא תיכף עם הילדים. אף פנה אל קרוביו שיעזרו לה, לאשתו, לחסל את עסקיו ורכושו שם. במשך אותם שנתיים מיום שעזב את ביתו וכל אשר לו, ירד כמעט כל רכושו לטמיון. באין ברירה ארזה האשה את חפציה ועלתה עם חמשת ילדיה שכבר היו לה אז שלוש בנות ושני בנים: דוידל ויעקב שנולד גם הוא בינתיים והיה אז כבן שנתיים.

המשפחה הגיעה ליפו. שם קנו דירה ורבי אבא לייב נהיה שותף לרבי זרח ברנט, אחד מבני הישוב היהודי ביפו אשר הספיק לפעול רבות לטובת עמו בתוככי העיר יפו. את בנו של אותו רבי זרח ברנט עוד הספקתי אף אנוכי להכיר, ועד היום נקרא רחוב באחת השכונות הוותיקות בתל-אביב יפו על שמו של רבי זרח ברנט ז"ל.

רבי אבא לייב קיים בשותפות עם רבי זרח ברנט מאפיה והתפרנס ממנה בכבוד. ולפי שמטבעו היה קשור לקרקע, ביקש שגם כאן בארץ הקודש תהיה לו פיסת קרקע משלו. על כן פנה למושב הקרובה ליפו, לפתחתקוה ורכש שם שטח קרקע. החל בנטיעת פרס, ובנו דויד נטע שם במו ידיו כמה עצים לקיים את הפסוק: "וכי תבואו אל הארץ ונטעתם כל עץ מאכל". אברהם שפירא, מי שהיה פטרונה ושומרה של המושבה שימש להם כיועץ לכל דבר. גם בפתחתקוה הקימו מאפיה. מפתחתקוה עקרו במשך הזמן לירושלים, הואיל והילדים גדלו והיה צריך לדאוג לחינוכם, דבר שנראה לר' אבא לייב קל יותר בעיר הקודש ירושלים.

בבואו לירושלים חזר ר' אבא לייב למקצועו הישן, אשר בו היה רגיל בחוץ לארץ והוא המסחר בצמר. במסחרו זה היה שותף עם רבי מתתיהו גנדל, סוחר ידוע בעיר.

דוידל בנו נכנס ללמוד בישיבת אוהל משה של הרב מבריסק. הוא למד בחברותא עם רבי משה בלוי ז"ל, וכאשר זה האחרון נהיה במשך הזמן למנהיגה של "אגודת ישראל" והתפרנס כאחד מעסקני הישוב המפורסמים, והוא דוידל חברו מעמדו היה קשה, היה מדי פעם בפעם רגיל להזכיר לו "כעת אתה מפורסם, נהיית אדם גדול, וכבר אינך מכיר את חברך לספסל הלימודים וזה כיוון שעני ורש הנהו..."

מספר שנים לפני פרוץ מלחמת העולם הראשונה, בהיותו כבן שש-עשרה שנים דיברו נכבדות בדויד זה ושידכו לו את מלכלה, בת אחת המשפחות המיוחסות שבירושלים דאז. בתור נדוניה קיבל חמישים נאפוליונים זהב ושנתיים "קסט". זיווגו עם מלכלה עלה יפה. הם חיו חיים מאושרים באחוזה ורעות וגם בן נולד להם ושמו בישראל יוסף צבי, אשר נפטר בדמי ימיו.

רבי דויד המשיך ללמוד בישיבה ויחד עם זאת למד מקצוע, כריכת ספרים, משום שעם תום שתי שנות ה"קסט" שלו בבית

אליו היו מסובין לסעודת מצווה זו משמנה ומסלתה של העיירה פטרו ניאמץ. גם זוגתו של רבי אבא לייב קלמנוביץ, כלומר אמו של דוידל, ערכה אף היא סעודה ומשתה נפרד לנשי העיירה, סמוך לאותו אולם אשר בו סעדו הגברים.

בשעת הסעודה הבחינה אמו של דוידל כי אחת השכנות אשר הוזמנה אף היא לאותה סעודה שערכה לכבוד בנה איננה גורעת את עיניה מבנה מחמד-לבה אף לא לרגע אחד. בשעה שזיו פניו קרנו והאירו כזוהר הרקיע. השכנה בראותה את כל הכבוד הגדול ואת רוב הברכות והקילוסים אשר האורחים הנכבדים מעטירים על ראשו של הילד ועל הוריו התעוררה בה הקנאה על כל אותו הכבוד הגדול.

כשהבחינה אמו של דוד במבט המוזר של אותה השכנה חששה שמא תטיל בו עין רעה. לפיכך מהרה ונכנסה לאולם הגברים, חטפה את ילדה מראש השולחן והאפילה על פניו בצעיפה שהיתה עטופה בו. המוזמנים לא ידעו מה הביא אותה לעשות זאת, רק שמעו אותה זורקת מרה באחת הנשים: "למה זה תטילי עין רעה בבני! אותה אשה מצאה עצמה במצב בלתי נעים בעת שאם הילד מטיחה בה אשמה כבדה שהיא כאילו נתנה עין רעה בבנה, ומרוב כעס הפליטה כמה מלים בעלמא: "מה כל הרעש הזה שאתם מעוררים סביב אותו הפעוט, ומה כל ההתגאות בו, הוא עוד עלול לחזור על הפתחים לאחר כל הכבוד והעושר הזה".

דברי האשה עוררו הרבה זעם וצער. השכנות התערבו והשתיקו את הוויכוחים ביניהן אבל פני האם מלאו צער ופחד. היא חששה לעתידו של הילד.

אחר המעשה הזה גדל הילד דוד והחל לעשות חיל בלימודיו, וכאשר מלאו לו שלוש-עשרה שנה היה כבר מלא וגדוש בתורה ובפרט היה בקי בכל כ"ד ספרי התנ"ך. וכאשר התקשו למצוא פסוק כלשהו, באיזה ספר ומקום הוא מחזר, היה דוידל תיכף יכול להצביע ולציין בדיוק את מקורו.

אביו, עם היותו סוחר מצליח, היה גם בעל משק חקלאי גדול במקומו פטרו ניאמץ ובכל אשר פנה היה מצליח וראה ברכה בכל עמלו.

בוקר אחד פנה רבי אבא לייב אל בני ביתו והכריז: אנו עולים לארץ הקודש!

כאשר שמעה זאת בעלת הבית התנגדה בכל תוקף ואמרה: "דווקא עכשיו כאשר זכינו להגיע לפסגת הצלחתנו אתה בא עם החלטות כאלה? לא יקום ולא יהיה כדבר הזה". אבל כשראתה שהוא תקיף בדעתו ונחרץ בהחלטתו, השתדלה בכל מיני דרכים למנוע ממנו להוציא לפועל את מחשבתו זאת. היא השפיעה עליו שלפחות ילך תחילה להתיעץ עם כ"ק האדמו"ר ר' ישראל מבוה"ש, נכדו של הצדיק המפורסם מריזין זי"ע, אשר על פיו ישק כל דבר בקרב היהודים בסביבתם. דעתם של צדיקי בית רוזין היתה מאוד חיובית כלפי הרוצים לעלות לארץ הקודש וגם המליצו על כך. אבל במקרה של רבי לייב שינה הצדיק את דעתו. הוא מנע ממנו לעשות צעד פזיז בנדון זה. לעלות לארץ לפני שיספיק לחסל את רכושו הרב בלי הפסדים מרובים. וכל עוד לא עלה דבר בידו עליו להימנע מלעשות צעד זה.

כאשר שמע רבי אבא לייב את תשובתו השלילית של האדמו"ר קם והכריז – "פסק-דין זה לא אקבל, ואפילו הוא בא מפי האדמו"ר בכבודו ובעצמו. אחת אמרתי ולא אשנה –

המינימאלית. רק אחינו היהודים מארם צובא שמצבם היה גם כן דחוק מאוד דאגו להם במקצת. אבל לא היה בידי קומץ זה להשביע את הארי. בגמר המלחמה נותרו מכל שבע מאות הגולים שבעה בלבד. גם הוריו של רבי דוד ובנם הצעיר יוסף מרדכי ניספו. דויד ואחיו יעקב היו בין שבעת הניצולים.

בשנת תרע"ח כבשו הבריטים גם את ארם צובא. ארץ ישראל נכללה בתחום שיפוט של בריטניה הגדולה ולימים חלו עליה חוקי המנדאט הבריטי. שרידי שבעמאות המגורשים, אשר כללו בתוכם את שני האחים דויד ויעקב, הפכו כעת באורח אוטומאטי לנתינים ארץ-ישראליים. האנגלים איפשרו לפליטים אלה לחזור ארצה למקומותיהם. הם אף העלו אותם על רכבת שמגמת פניה היתה לארץ ישראל. הוסעו על חשבון השלטון לארץ וכמו כן קיבלו סיוע כדי להיקלט מחדש בארץ.

זכה ר' דוד להיות בין הניצולים מקרב שבע מאות הגולים ולחזור לארץ, למרות סבלו הרב ואבדן קרובי משפחתו. בשובו ארצה והוא עדיין גבר צעיר אשר טרם הגיע לשנות השלושים לחייו ציפה לטוב, אך רק כאן נוכח לדעת שלא תמו ימי סבלו ואבלו ושמא רק עתה החלו מחדש.

המצב בארץ בתקופת המלחמה לא היה שפיר כלל ועיקר. רעב ומחלות היו מות חלקם של בני הישוב. רבים היו חללי הרעב מחללי החרב. דווקא אימי המלחמה לא היו כה נוראים בארץ הקודש, ופחות הרבה היו חללי החרב מאשר חללי הרעב. בארץ פשטו שמועות שכל שבע מאות הגולים שהלכו לארם צובא גוועו כולם ברעב ומגיפות ולא נותר מהם שריד. כאשר ראתה מלכלה, אשתו של רבי דוד, שאין שום סיכויים שבעלה רבי דויד יחזור אליה איפפעם, גדול היה צערה. אף סבלה מרעב ומחסור. לפיכך לחצו עליה קרוביה שתסכים לנצל את גיטתה אשר קיבלה על תנאי מבעלה, שהרי בין כך ובין כך אין כבר שום סיכויים שיחזור. עליה להסכים איפוא להתחתן מחדש, ובעלה החדש יצילנה מחרפת רעב. לא בנקל החליטה לקבל אותה ההצעה, ולבסוף נשברה והסכימה להינשא עם אחד שמצבו היה באופן יחסי שפיר יותר מאחרים, והוא היה מוכן לפרוש את חסותו עליה בעיתות חירום כאלו. היה זה כבר סמוך לסיומה של אותה מלחמה איומה שנתחוללה בעולם.

באחד הימים כתום המלחמה, ביום בהיר אחד חזר רבי דויד ממקום גלותו, הוא ואחיו והם מן השרידים הבודדים שנותרו בחיים מאותה שיירה שמנתה שבעמאות נפש שהוגלו לארם צובא. רבי דויד היה מחזק עצמו במקום גלותו במשך כל הזמן בתקווה שעוד יזכה לחזור ולמצוא את מלכלה שלו, ולהתחיל חייו מחדש. ואכן יש לו טעם להתגבר על הסבל הרב ולהחזיק מעמד, ויהיה שכר לפעולתו ותקוותו לחזור לגבולו. אבל מה גדלה אכזבתו עתה, כאשר נוכח לראות שמלכלה זו, שכה התגעגע עליה אמנם נשארה בחיים, אבל היא אסורה עליו לפי שבינתיים התחתנה עם אחר, בנצלה את הגט על תנאי אשר הפקיד בידה. כאשר נודע לו הדבר לא היה גבול לצער ולסבלו, ויגונו התחיל זה רק עכשיו מחדש. לו לא היה נותן לה אותו גט לא היה בא לידי אותו אסון. וכעת כבר אי אפשר לתקן את המעוות. ממש יצא מדעתו מרוב צער. הוא נזכר בימי שלותו וביחסים הטובים אשר שררו ביניהם וכל זה נשאר חרות עמוק עמוק בזכרונו. למה זה, איפוא, נשאר בחיים כדי להתנסות

חמיו לא רצה לחיות רק על דמי הקיצבה הזעומה אשר ניתנת ללומדי הישיבה. הוא רצה להתפרנס מיגיע כפיו ולא מקיצבה גרידא. חשב ותכנן כל מיני תוכניות לעתיד משפחתו, אבל רבות מחשבות בלב איש ועצת ד' היא תקום. בשעת תרע"ד, כשנתיים אחר חתונתו, פרצה מלחמת העולם הראשונה. זו הביאה בעקבותיה הרבה סבל וצער לשוב כולו. ביחוד סבלו הנתינים הזרים, אשר חיו עד המלחמה בחסותם של הקונסולים של המדינות הזרות, דבר שהיקנה להם בשעתו כל מיני זכויות. עתה משנצטרפו ממשלותיהם של אותם קונסולים למלחמה, וברובם בברית שבצד אותן המדינות שהכריזו מלחמה על תורקיה, נהפך הגלגל. מעמדם של אותם נתינים זרים הורע, וממש בפעם אחת נפלו מאיגרא רמה לבירא עמיקתא. הם נחשבו בעיני הטורקים שליטי הארץ כנתיני האויב, ועל כן דרשו מהם לעזוב בהקדם את הארץ או לקבל את הנתינות העות'מאנית, אשר בה היה כרוך הסיכון של החובה לשרת בצבאו של הסולטן. חוק זה היה בכל תקפו וכל נתין מגיל שש עשרה עד גיל שישים היה צריך להתייצב לאלתר לצבא וחלה עליו אותה חובת גיוס.

משפחתו של ר' אבא לייב לא רצתה אמנם לעזוב את הארץ. ברם, כמו כן לא היתה להם שום ארץ מקלט אחרת, אליה יכולים היו לעקור. כל העולם חי אז תחת אימי המלחמה, ולא ידעו מה ילד יום. את הצעד של קבלת הנתינות העות'מאנית גם כן לא יכלו לעשות, שהרי ר' אבא לייב היה אז בגיל חמישים ולפי החוק העות'מאני חלה עליו חובת גיוס. ר' דוד צריך היה לכל הדעות להתגייס הואיל והוא היה עדיין צעיר לימים ולא יכול היה איפוא להשתמט מאותה חובת גיוס. טורקיה עצמה לא רצתה באותם נתינים זרים, משום שלפי החוק היתה צריכה להחזיקם במחנות של נתיני האויב ולדאוג לכלכלתם. בדבר זה לא רצתה בשום פנים וגם לא היו לה אמצעים לכך. אותם נתינים זרים היו איפוא אובדי עצות. לא ידעו מה לעשות ואנה לפנות.

בין כך ובין כך ניתן צו להגלות את כל הנתינים הזרים לארם צובא. היתה זו עת צרה לישראל. דויד אשר נשא אשה כשנתיים קודם המלחמה, ועל משפחתה של אשתו לא חלה חובת גלות, ועל כן החליטה משפחתה של אשתו מלכלה, שהיא תשאר אתם כאן בארץ. למה זה תלך עם בעלה לגלות לארם צובא? ליבם לא ניבא להם טובות, שיזכו היוצאים לחזור משם איפפעם, ועל כן החליטו בני הזוג דוידל ומלכלה ביניהם, שמלכלה תקבל גט מדוידל על תנאי, שמא לא יזכה לחזור מארץ גלותו והיא לא תישאר אז כאן אשה עגונה. לא קל היה להם להחליט אותה החלטה גורלית, אבל זה היה הרע במיעוטו. על אף שכל צד חרד לבאות, קווה קיוו בלבם שיזכו שוב להתאחד כעבור ימי הזעם, ולהמשיך חייהם השלוים יחד ולהקים סוכתם הנופלת.

קשה מאוד היתה פרידתם ונהרי דמעות נשפכו לדאבון ליבם. אבל היה זה צרהשעה. מלכלה קיבלה הגט על תנאי ממש ברגע האחרון לפני שדויד בעלה יצא יחד עם הגולים. אלה מנו שבעמאות נפש וביניהם משפחת אביו של רבי אבא לייב ואמו, וכן הוא דויד ושני אחיו יעקב ויוסף מרדכי. אחיותיו הוגלו למצרים יחד עם בעליהן.

ארם צובא היתה טריטוריה טורקית ושם היה עליהם לחיות בתמידות בפיקוח המשטרה והצבא. השלטון לא דאג למחיתם

בעטוף עליו נפשו ומרירות לבו גברה עליו, היה שופך את כל כעסו ומרירותו שהצטברה בלבו על אלה אשר השיאו אותו לתת את הגט על תנאי לאשתו מלכלה, דבר שהיה מקור לכל צרותיו.

וגם גורלה של מלכלה לא היה טוב משלו. בבית בעלה החדש לא מצאה מנוחה ונחלה. נולדו לה ילדים אשר לא האריכו ימים. ומרוב צער וגעגועים על דוידל בעלה הראשון אשר קיפחה אותו עקב אותו גט ארוך, ואשר אליו לא תוכל עוד לשוב, ממש התערערו עצביה ויצאה מדעתה. לבסוף סיימה כנראה את שארית חייה במוסד המיועד לחולים כאלה ר"ל.

גם רבי דוד עצביו התערערו מאוד. בפרט סבל רבי דוד מבדידותו ומחוסר חבר בחיים, ביחוד אשה שתדאג לו לכף מרק חם ולכותונת נקיה לשבת.

וכאשר באו ימי המאורעות לפני קום המדינה, והעיר העתיקה מקום אשר בו התגורר באה במצור ודירתו נחרסה ונכבשה על ידי הפולש הערבי, נאלץ לעבור לעיר החדשה. קיבל חדרון צר בחצר הכולל, אשר גבלה עם שכונת בית ישראל. בחדרון זה התגורר כל שארית ימי חייו. סבל שם רבות משכנוי, אשר ניצלו את מצבו המעורער וקיפחוהו על כל צעד ושעל. לא התחשבו בזכויותיו כאחד הדיירים בחצר הכולל והוסיפו לו לא מעט סבל על הסבל שסבל בלאו הכי.

באותה דירה שבה היה מתגורר היה רגיל לעשות נקיון יסודי פעמיים בשנה. לקראת הימים הנוראים היה שוכר פלחית ערבית מבית חנינא הסמוכה לירושלים והיא היתה עושה לו שם נקיון יסודי, אבל לא כן לקראת הפסח. לקראת הפסח היה הוא עצמו טורח לעשות את המלאכה הזו, באומרו: לא יתכן למסור מצוה כזו, התעסקות בנקיון וביעור כל חמץ לקראת הפסח לידי ערביה גויה, שונאת ישראל. לא יעשה כן בישראל, ומצוה הבאה לידך אל תחמיצנה למסור אותה לידיים נוכריות.

בצורתו החיצונית היה נראה כאחד "השֶׁלָּפְרִים" המקובלים בירושלים. לבוש היה קרעים. אותם בגדים לבש הן בשבת והן בחול. רק לראשו היה חובש שטריימל ישן נושן בשבתות ובימי החג. חיצוניותו היתה מעוררת רחמים. אף על פי כן היה הוא שונה משאר אותם הטיפוסים, שלא מעטים כמותם בירושלים. כל אלה אשר הכירוהו מקרוב החשיבוהו כאדם צדיק וישר, ולא זיהו אותו עם אותם הטיפוסים. הוא היה יהודי תלמיד חכם גדול. ומלבד בקיאותו המרובה בתנ"ך, אשר בו היה הוגה בתמידות, היה מסיים מדי שנה בשנה את הש"ס. כמו כן היה מעיין בספרי יראים וחסידיים. מרבה היה לבקר ליד הכותל המערבי ולומר ולסיים שם את ספר התהילים. ריבוי ביקוריו ליד הכותל הקנה לו את הכינוי "רבה של הכותל המערבי".

כל חייו חי חיי צנע וצער, מתפרנס בדחקות ולא פושט יד לנדבה. גילה יחס חיובי כלפי המדינה שראה בה ראשית צמיחת גאולתנו, ואף על פי כן לא רצה להיזקק לה ולקבל ממנה קצבאות, וזה מטעמיו שלו. הוא חשש שכסף זה כאילו בא ממקורות לא כל כך כשרים.

נמצאו יהודים טובים אשר זכרו לו חסד נעוריו והיו תומכים בו. אף הממונים על הביטוח הלאומי היו מעבירים לו את קצבותיהם על ידי אותו חוג אנשים אשר נימנה בין תומכיו. מהם קיבל את הכסף, אם כי חשש שכסף זה מקורו באותם

ר' דוד רומנישר

שוב ביסורים כבדים כאלה? היה זה כבר למעלה מכוחותיו. למה לי חיים היה שואל את עצמו כאשר היה מתבודד אי שם בפנינתו, טוב מותי מחיי. אלי אלי קח אותי אליך ויהיה קץ לכל צרותי. ומלכלה אף היא, כאשר נודע לה דבר שובו של בעלה הקודם אשר חשבתו כבר בין המתים, רצתה בכל תוקף לחזור אליו, אלא שהדבר לא יתכן עוד, לעולם לעולם לא תוכל לחזור אליו.

נשאר רבי דויד גלמוד וערירי. הוריו ניספו בארץ גלותם בארם צובא וכך גם אחיו הצעיר. אחיותיו גורשו למצרים, גורלן לא היה שפיר משל שאר קרוביו. נשאר לו איפוא רק אחיו הצעיר יעקב. וכאשר אחיו זה, היחיד שנותר לו מכל בני משפחתו התחתן, נשאר גלמוד לגמרי.

אנשי כולל רומניה ריחמו עליו, נתנו לו איזו פינה נדחת בחצר הכולל שלהם בעיר העתיקה ושם התגורר. ניסה להתפרנס ממקצועו כריכת ספרים, אבל שוב לא מצא שום סיפוק בעבודתו זו ולא ראה בה ברכה. ניסו לשדך לו אשה שתהיה עזר כנגדו אבל הוא דחה את כל ההצעות, שכמובן לא היו לפי רוחו, שכל ההצעות שבהן באו אליו היו לפי מעמדו עתה. והוא אם כי ירד פלאים בשנות גלותו ולא היה עוד אותו האיש שהכירו, תלמיד חכם בן למשפחה מכובדת וכעת אדם שבור ורצוצ אשר חשך עליו עולמו. וכמי שאין לו כבר שום סיכויים בחיים הוא לא נאות להצעות פחותות שהציעו לו. בפרט העיקה עליו העובדה שבמרדידו קיפח את אשת נעוריו בתיתו לה את הגט על תנאי, וכעת לא יוכל בשום פנים למצוא לו אשה אחרת שתדמה למלכלה שלו, שאיבדה במרדידו.

שיאספנו אליו ויסתירהו בצל כנפיו:
צא האבען אזא טאטען
דר רייכסטר פין אלע מגנטטען
אין צים סוף צי זאין אזויפון דער וואייטען
דאס מען מוז נעבעך קנייטען לאיים

אוי טאטע דער בארמדיך אונד נעמיך שוין ציא דיר אהיים.
באותו ערב לא היו יכולים להכירו, כולו היה קורן מאושר.
אותו אדם מסכן ומיוסר ביסורין, יישר פתאום את קומתו
ונהפך פתאום לאדם אחר. משמח עצמו ואת האחרים באמרות
שונות הבזות לכל עושר וכבוד. בשיריו של הצדיק מקאליב
היה מביע את צער הגלות והציפייה לגאולה, ולבסוף היה
מסיים במנגינה עליזה ויוצא בריקוד נלהב ומדגים בפני הקהל
ריקודים עממיים, אשר עין לא ראתה, שראה והכיר אותם
מארץ מולדתו רומניה.

היה רגיל גם להעלות דברי מוסר קטועים ומזהיר מפני
צרות עין וקניאנה ושינאה לזולת, ובפרט לא לקנא בהצלחתו
של הזולת ולהסתפק במה שיש לו באשר חננו הבורא. בפרט
היה מזהיר מאוד שעל האדם להקפיד ולהזהר שאל יטיל ח"ו
עין רעה בזולתו. כנראה רצה בזה לרמוז לאותה עין הרעה אשר
הטילה בו השכנה, אשר היתה המקור לכל צרותיו.
למרות מצבו הקשה אם היה בין אנשים שמחים היה
מתערב ביניהם ושמוח עמהם מפני שהשמוחה זו היחידה
אשר חסרה לו בחייו.

רבי דוד היה תמיד מכונס בתוך עצמו ולא התערב בענייניו
של אחר. לא הטיף מוסר לשום אדם וגם לא סבל אותם
הטיפוסים אשר היו מטיפים מוסר לאחרים, ולפעמים
משתמשים באלימות כלפי אלה אשר דרכם לא נראתה להם.
זאייט ניט גאטס פארזאגערס, היה פוסק עליהם. ואם גם
לא רצה ליהנות מן ההקצבות אשר הקציבה לו העיריה או
הממשלה, וזה מטעמיו שלו, לא סבל את הצעירים האלה
שכבר נולדו אחר קום המדינה, וחלק מהם היו משמיעים דברי
בלע כלפי המדינה ומנהיגיה. לאלה היה רגיל לומר: היו צריכים
לשלוח אתכם לתקופה קצרה ליהנות "מרוחב הלב" של משטרו
של קוזה וגוגה (מנהיגים רומנים אנטישמים ידועים לשמצה,
שונאי ישראל מובהקים), ואז הייתם מדברים אחרת.

הזמן עשה את שלו. אותה מחלה ממארת אשר סבל ממנה
גברה והתישה את כוחו. מבלי יכולת להתהלך על רגליו שכב
על מיטתו עטוף בסמרטוטים כאבן שאין לה הופכין. מדי פעם
היה מישוה מראה את פניו ובא להפוך את יצועיו. אף על פי כן
היה רגיל לומר: מיט פֿרעמֿדע הענט איסט גוט פֿאיער צי
שאָרען (בידיו של האחר טוב לגרוף גחלים). ועל אף שפחד
פחד מוות מן המוות דאג שיקנו וירכשו בעבורו שתי חלקות
קבורה במרומי הר הזיתים, האחת בעבורו והאחרת שתהא
שמורה לאחיו היחיד שנשאר לו בחיים מכל משפחתו. ומקום
מיוחד בחר בקרבת מקום קבורת אחותו, שכנראה היא היחידה
שזכתה לבוא לקבר ישראל בארץ הקודש, משאר משפחתו
העניפה, ביניהם אביו, אותו חובב ציון נלהב אשר הפקיר את
כל רכושו ואת כל ממונו בגולה רק בכדי לזכות לחונן את
עפרות ארץ הקודש ולא זכה להיקבר בה, שניספה במלחמת
העולם בארם צובא, יחד עם אמו ואחיו הצעירים יוסף ומרדכי.
תמורת אותן שתי חלקות קבורה שילם מכספו אשר חסך בסך
אלף לירות ישראליות, סכום שנחשב בשעתו לחון עצום.

המוסדות אשר סירב לקבל מהם, ואף על פי כן קיבל. היה מעיר
על כך: למה הדבר דומה? לאותה כוס תה אשר שמים בה מנטה
ומוזגים לו אותה בשבת בכלי שני ועל ידי זה פג האיסור
והחשש של חילול שבת שיגרים על ידי כך. על כל פנים סבר
שכסף זה ממציאים לו ידידיו ואין עליו כל חשש.

רבי דוד היה מנאמני מירון ואין המובהקים שבבני היכלא
קדישתא של רבי שמעון. כאשר הצטרף רבי יעקב אחיו אל
הצדיק הרב רבי אברהם שטרנהרץ, נין ונכד לרבי נתן,
תלמידו המובהק של רבי נחמן מברסלב ויחד עמו קבע את
מקום תפילתו במחיצתו של רבי שמעון כאחד מחסידיו,
הצטרף אליו אף רבי דוד, כאחד מחסידיו ברסלב הוותיקים.
חסיד ממש מבטן ומלידה היה, ולא מסוג אותם החסידים אשר
הצטרפו לחבורה מתוך עיון בספרים או על ידי השפעה מבחוץ.
וכאשר אחיו יבלח"א רבי יעקב, אשר זוכה זה שנים רבות
לשמש שם בקודש כש"ץ לתפלת ה"שחריתים" היה יורד לפני
התיבה, חונן אף רבי דוד בקול ערב והיה עוזר לאחיו בתפילה.
שמעתי פעם מתפלל לפני העמוד תפילת מנחה של ראש
השנה, וכל קהל שומעיו ממש התמוגגו מתפילתו, ואחר כך
יצאו עמו בצוותא לאמירת "התשליך".

נוהג הוא במירון, שבלייל שני של החג אחר הסעודה,
מתאספים הרבה מפרחי החסידים, ואליהם מצטרפים רבים
מנאמני מירון הוותיקים וביניהם לא רק צעירים אלא גם
הצעירים ברוחם. ויזכרו כאן לטובה רבים מהם שהם כבר
בעלמא דקשוט ורק רוחם עדיין מרחפת בין כותלי היכלא
קדישתא של רבי שמעון. אפשר היה לראות ביניהם את רבי
דוד רומנישר ואחוזת מרעיו: רבי הרשל בלוי, ר' שמחה
קנטור ורבי אברהם שוורץ, רבי הירשקה הירושלמי, נחמן
שותק וכיוצא בהם, ואז היתה השמחה-במעונם. הדמויות
המסכנות האלה, אשר במשך השנה לא היו רואות קרן אור
אחת לרפואה, היו קמות בלילה זה לתחייה, וטל שחר וזיו
אורה היה מאיר על פניהם. היתה זו "שעתם", ובה הרגישו
שאף להם חלק בנוף המקומי, ואף הם יש בידם לתרום את
חלקם ביצירת האווירה המרוממת במקום בזמן הזה. ועתה
שהשמחה במעונם לא היה צריך להפציר בהם הרבה כדי
לתרום את חלקם בהרמת הרוח. ואז היו מופיעים אחד אחד
ומשמיעים שירים עתיקי יומין, ביחוד באידיש, שירים אשר
כבר אבד עליהם הכלח, אשר בשום מקום בעולם לא היו
מעלים אותם אפילו על הדעת. כולם כבר היו נחלת העבר
הרחוק ורק במסיבות דומות כשלנו היו שוב משמיעים אותם.
ראשון המזמרים היה מיודענו רבי אברהם שוורץ, מדייריה
הקבועים של החצר (ראה עליו במדורנו דיירי החצר). הוא היה
משמיע את שירו באידיש: "אמול איסט געוויין אינהאז",
זה שיר רועים ישן נושן אשר מנגינתו העצובה מזכירה ומדגימה
לפנינו רועה אשר איבד את צאנו, ומרוב עוגמת נפש שר את
שירו. כמובן שבשיר זה מרומזות גלות השכינה והתקוה לגאולה
השלימה. בשירו זה הוא גם מביע את כל קורות חייו ואת סבלו
הרב באובדן כל בני משפחתו ומתנחם בגאולה העתידה אשר
תבוא איה"ש בקרוב.

מושכים מאד את הלב היו שיריו של רבי דוד רומנישר.
השיר, פרי יצירתו, הוא כמובן באידיש. בשיר זה רצה להביע
את כל גדלותו של הקב"ה ואת כל מרירות לבו על רוע מזלו
בשעה שיש לו אֵל גדול בשמים ומתנכר אליו ולבסוף מתחנן

שלאורה חונך על-ידי אביו הגדול מוהר"ר ר' אלעזר מרדכי זצ"ל, ורבו המובהק הרא"ש כ"ל מורנו הגאון החסיד הר"ר אברהם שטרנהארץ כוכב לב זצ"ל מנהיג חסידי ברסלב, נין ונכד למוהר"ר נתן תלמיד נאמן לרבינו נחמן מברסלב זיע"א ולהרב מטשערין זצ"ל.

אמת זו הפיץ בכל רחבי העם היהודי, ובשנותיו האחרונות גם בגולה, כשאינו חס על בריאותו. והיה בבחינת אדברה בעדותיך נגד מלכים ולא אבוש. בעיקר מסר עצמו בשתי נקודות עיקריות והן: יסוד אגודת נחל נובע מקור חכמה, אגודה להחייאת הישוב הדתי בגליל העליון ע"ש רבינו נחמן אור האורות זיע"א מברסלב, ששמה לה למטרה לבנות ולחדש הוד תפארת קדומים בעיר הקודש צפת, כפי שקיבל מרבו זצ"ל; ומפעל חייו השני היה הפצת עניין תורת צדיק האמת רבינו נחמן זיע"א מברסלב, ובעיקר הקיבוץ הק' בימי ראש-השנה על ציון התנא האלקי הרשב"י זיע"א במירון. בשני עיקרים אלה ראה כלים נכונים להבאת גאולה לעם-סגולה, כפי שהדברים מבוארים ומוסברים היטב בספרים הקדושים.

נסיעותיו למירון היו בבחינת קבלת פני רבו, ובדחילו ורחימו היה עולה לציון הקדוש ושם שופך שיחו לגאולת ישראל ולישועה פרסית לכל מירלב.

השאר אחריו דור ישרים יבורך יבדלחט"א בנים וחתנים מופלגים, אשר ממשיכים בדרכו, ותלמידים נאמנים, סתם עמך וגדולי תורה, אשר לאור תורתו והדרכתו בונים ביתם בקידוש שם שמים ובנועם הליכותיהם, תוך אהבת-ישראל ואהבת-חברים בסבלנות מרובה, עליה הזהיר הרבה. מפעליו הכבירים, החובקים זרועות עולם נושאים פרי, וגדולים צדיקים במיתתם עוד יותר מבחייהם. זכותו תגן עלינו ועל כל ישראל. אמן.

נח חפץ צפת"ו

רבי נתנאל תפילינסקי איש מירון ז"ל

אחד מחשובי בני ההיכלא קדישתא של רבי שמעון היה. ולתואר זה זכה רבי נתנאל לא כסתם חובב מירון כרבים אחרים. אלה נוהגים לבקר שם כפעם בפעם על מנת לשהות במחיצתו של רבי שמעון פרק זמן. לאחר שמילאו את ריאותיהם באווירה הצח של מירון ואת נפשם במטען רוחני אשר יספיק להם כצידה למשך תקופה, עד אשר תפעם בהם מחדש אותה רוח טהרה ותאיץ בהם לעזוב לזמן מה את עסקיהם ואת סדנותיהם וספסלי לימודיהם כדי לשוב ולעלות ולהסתופף שם בצילו של רבי שמעון ולהתבשם מאותה רוח נהורא מעליא. רבי נתנאל לא היה מאותו סוג של העולים למירון, שמירון משמשת להם אתר לעלייה לרגל. אלא הוא שאף לעלות לשם ולהתמזג באווירה ולהיות חלק מנופה, ולא לשעה קלה אלא להתמיד בשיבתו שם, ולמטרה זו הטיף ברבים. הוא תיכנן כל מיני תוכניות והיה ממייסדי גרעין מוריה שנוסד בשעתו למטרה זו, ליצור תנאים נאותים להתיישב במקום קדוש זה. הוא לא היה כרבים מאברכי ירושלים בני

נפטר לבית עולמו ביום ח' תשרי שנת תשל"ב ומקום מנוחתו באותה חלקה אשר רכשה בחייו מול הר הבית. רבים רגילים לבקר את קברו ולשים אבנים קטנות על מצבתו לסגולה. רבי גדליה קעניג ז"ל הבעל תקיעה של קיבוץ הברסלבים במירון, אשר זכה לתקוע הרבה שנים אף הוא רכש וקנה לו חלקה סמוך לקברו של ר' דויד שבמרומי ההר. יהא זכרו ברוך וימליץ טוב בעדנו. אמן.

הרב הגאון החסיד רבי גדליהו אהרן קעניג זצ"ל, חסיד ברסלב

איש מורם מעם, אשר במקום גדולתו שם אתה מוצא ענוותנותו. בשימת לב ובביטול לכל אשר בשם ישראל יכונה, אשר גבלו במסירות-נפש ממש, כאשר אינו שם לב לכוחותיו ובין ביום ובין בלילה ללא הגבלה, כל נפש מרה באה לתנות צערה ולקבל תשועה ועצה מפי צדיק נפלא זה.

בקי נפלא בכל חדרי התורה, נגלה ונסתר כאחד, אך מחביא ומסתיר זאת בבחינת והצנע לכת עם אלוהים. ויחד עם זאת גיבור כארי ולוחם מלחמתה של תורה, כאשר הדבר נוגע לבבתי-עינה של כנסת-ישראל. כל זאת בחן ובנועם נפלא, שממש סחף רבים, ביניהם אנשים מלומדים וידועים שם בציבור היהודי בארץ ובגולה לקיום מצוות לימוד תורה.

האמת היתה נר לרגליו, ומרגלא בפומיה: אם לא אמת למה לי חיים? ויתר והתרחק מכל ממון, מינוי וכבוד, אם הרגיש שיש בהם אפילו סטייה קלה מן האמת הטהורה והצדופה

הרב גדליה קעניג, בונה שכונת ברסלב בצפת